

Rokap na Fafas ulo Iesu Karisito

Mak i siit u Orek Famu

Mak, nenge asa sabin e Jon, i siit ta u e buk igii, ma i kaltu famu una siit Rokap na Fafas ulo Iesu Karisito. Mak biil i neng lon nenge sangful ini u e kalalik na fafausum ke Iesu, biil. Fale fanu ri wol le Mak i ongen ususe lo Iesu sau sing Pita, ke nami ka siit u. Mak i kiis la tom na Ierusalem ke ka par fale tier sabin ae Iesu i tel ta u. Fale tom tasum ri wol le na Mak 14:51-52, Mak i use fafis u tom.

Namih, ka tapiiek aragii nenge tom falupes ke Pol ru e Barnabas na foim kiruh (par Aposel 12:25).

Mak i sisiit usuf fan Rom isi rin usum na Rokap na Fafas lo Iesu. Na buk igii, i fas ri le rakrakai ke Iesu i laumet ma ka ier sabin isi rin usum le Iesu sau i e Kalalik ke God.

Mak i siit papte ta ifuun e tier an fabitit ae Iesu i fatapieki ta u turan foron tatawin ae i kalsakai ta u. Isau le biil i to siit papte ifuun e fafausum ke Iesu.

Nenge tier sabin ae Mak i siit u, i aragii: Rakrakai ke Iesu i laumet kanaka lo Satan, ma Iesu i e Tom Fafaliu kirer.

Foron tier ae Mak i siit papte ta u i papang sau na Mak 16:8. Mak 16:9-20 nenge kaltu keskes i siit u.

Buk ke Mak i aragii:

1:1-13 Iesu i tipes foim kia

1:14—9:50 Iesu i foim na Galili

10:1-52 Iesu i la una Ierusalem

11:1–15:47 Farfarop na wik turan minet ke Iesu
16:1-20 Apaptifis ke Iesu

Jon Tom tel Bapitaiso i Fageges Sal
Metiu 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28

¹ Igii e tanwaran Rokap na Fafas ulo Iesu Karisito, Kalalik ke God.

² Orek ke God ae profet Aisaia i siit ta u i tarah,
“Ian wuun famu tom fafas kiak lo wo,
ae in fageges sal salam.”

³ Kinen tikas i tautau na sunbiil aragii,
“Fageges sal sala Kumguui,
fatortores sal sala.”

⁴ Jon ka tapiek na falifu foes, ka famam baptais fanu ke ka famam fafas sing ri le rin sokiliis liu kiri ma rik kep bapitaiso, isi God ik pa ufu foron sinang laulau kiri. ⁵ Fanu tina foron maleh tikii na falifu na Iudaia turan fanu tikii tinbae na Ierusalem ri ka la usuf i. Ri ka fapos foron sinang laulau kiri ke Jon ka baptais ri na dan na Ioridan. ⁶ Jon i kilkiliis la ini kaen ae ri tel u ini olon kamel ke ka fis lifa la ini pus ae ri tel u ini punun bulmakau. Ma i ien sukuuw la turan mindu aka. ⁷ Ma ka fafas aragii, “Ier ae in mi pes iau, rakrakai kia i liu kulkulef na rakrakai kiak. Pesu, biil ia tortores isi ifasi ian parau ma iak puk ufu finaun su kia. ⁸ Ia baptais gam ini dan, isau le in baptais gam ini Tanwa Kalkaluu.”

Jon i Baptais Iesu
Metiu 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Na aunbiing ae, Iesu ka la tina Nasaret na falifu na Galili ma Jon ka baptais u na dan na Ioridan.

¹⁰ Aunbiing Iesu ka apti tina dan, ka par kukulii i sapsapeng la ma Tanwa Kalkaluu ka pu arae nenge bun ulo. ¹¹ Ma kinen tikas ka orek tinbae na kukulii aragii, “O keng Kalalik ae ia ier kanaka isi wo. Ia laes kanaka ini wo.”

Satan i Tof Iesu

Metiu 4:1-11; Luk 4:1-13

¹² Ma fanpil, Tanwa Kalkaluu ka wuun ufu una sunbiil. ¹³ Ka kiis pes ifet e sangful e biing aiwa ma Satan ka tof u. Foron muruw aka sabin tinaiwa, isau le foron angelo ri ka lupes u.

*Iesu i Tawi pes ifet e Kalalik na Fafausum Famu
kia*

Metiu 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11

¹⁴ Aunbiing ri ka luun ta Jon na felun kamkabet, Iesu ka la una falifu na Galili ma ka famam fafas ini Rokap na Fafas ke God. ¹⁵ Ke Iesu ka tarah, “Aunbiing ka tapiiek tah, matanfuntih ke God ka fatat. Gamen sokiliis liu kimi ma gamek unune na Rokap na Fafas!”

¹⁶ Na aunbiing Iesu i tole bulin dan kawil na Galili, ka par Saimon ru latualik e Enru ru linlin ubiin la na dan, wara le ru un tom ienmaket. ¹⁷ Ke ka tara sing ru aragii, “Kamu mi lo iau isi iak fausum kamu ini sinangun dat fanu.” ¹⁸ Fanpil ru ka la koseng foron ubiin kiruh ke ru ka mi lo Iesu.

¹⁹ Iesu i la ituul sau ke ka par iun kalalik ke Sebedi, Jems ru latualik e Jon. Ru tumtumarnge foron ubiin kiru la awii na palgan mon. ²⁰ Fanpil

---

1:11: Stat 22:2; BukSong 2:7; Aisaia 42:1; Metiu 12:18; Mak 9:7

1:15: Metiu 3:2

Iesu ka tawi pes ruh, ma ru ka kang koseng tem-
ruh turan foron tom foim kiri aiwa na mon ke ru
ka mi lo.

Iesu i Tel ufu Tanwa Laulau

Luk 4:31-37

²¹ Ri ka la una Kapernaum, ma na Biingen
Mangeh, Iesu ka kau una felun lotu ma ka types
fausum fanu. ²² Fanu tikii ae ri ongen fafausum
kia ri ka bitit, wara le biil i fausum ri arae foron
tom fafausum ini nagogon ri fausum ri la, biil. I
fausum ri aragii kaltu ae God tom i ta rakrakai
usuf i. ²³ Na aunbiing ae, nenge kaltu aiwa na
felun lotu ae tanwa laulau i susuef ulo, ka perek
aragii, ²⁴ “Iesu tina Nasaret, sani o ier le on tel u
ini kemem? O la isi falaulau kemem? Ia usum le
wo e seh. O Kaltu Kalkaluu ke God.”

²⁵ Ke Iesu ka fakiing u aragii, “Babat na ngusum
ma ok suu koseng kaltu ae!” ²⁶ Tanwa laulau ae ka
gule falaulau kaltu ae, ka lala ngangeh ke ka suu
koseng u.

²⁷ Ke fanu tikii aiwa ri ka bitit ma ri ka fadiik
faliu ini ri aragii, “Sani aragii? Fafausum fuu ae
imel e rakrakai lo? Kaltu igii i fakiing foron tanwa
laulau ma ri wong tom sing i.” ²⁸ Ma fanpil, ususe
lo Iesu ka sarara na foron falifu tikii na Galili.

Iesu i Faliu Fanu Fuun

Metiu 8:14-17; Luk 4:38-41

²⁹ Fanpil, Iesu turan berberat na fafausum kia ri
ka suu tina felun lotu ke ri ka la tura Jems ru e Jon
una fel ke Saimon ru e Enru. ³⁰ Tina antu Saimon i
borong kiniis ini gogor, ke ri ka fas Iesu ini. ³¹ Iesu

ka la usuf i, ka pose na lima ke ka fapti u. Ke sasem ka rop koseng u ke ka tipos sosok ari.

³² Aunbiing pisiih ka sup ta na efef, fanu ri ka filange fanu tikii ae ri sasem turan fanu tikii ae tanwa laulau i susuef ulo ri usuf Iesu. ³³ Ke fanu tikii na tara maleh ri ka tapiek turim una matanfel ae. ³⁴ Ke Iesu ka faliu ifuun e fanu ini marmarsan sasem ma ka tel ufu ifuun e tanwa laulau. Isau le biil i somangat isi foron tanwa laulau rin use ti tier, wara le ri usum le i e seh.

Iesu i Fafas na Galili

Luk 4:42-44

³⁵ Na biingbiing saksak, aunbiing pisiih biil bitom i supiek, Iesu ka aptih, ka suu tina fel ma ka la una nenge kiptin biil isi sising. ³⁶ Ke Saimon turan foron tala ri ka im isi. ³⁷ Ma aunbiing ri ka tafe u, ri ka tarah, “Fanu tikii ri famam im isi wo.”

³⁸ Ke Iesu ka tara sing ri aragii, “Kere mang na ti fale maleh fatat, isi iak fafas sabin aiwa. I e wara ae ia ka la uga.” ³⁹ I la na foron falifu tikii na Galili. Ka famam fafas na foron felun lotu kiri ke ka tel ufu foron tanwa laulau.

Iesu i Fafuu nenge Kaltu ae i Sem Lepra

Metiu 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Nenge kaltu ae i sem lepra ka la, ka ilepul na mata Iesu ma ka sising u aragii, “Male o ier isi, ke ok fafuu* pes iau.”

⁴¹ Iesu ka mais u, ka sawe lima, ka pose lo ke ka tarah, “Ia ier isi. On fuuh!” ⁴² Fanpil lepra ka rop tina pununfo ke ka tapiek fuuh.

1:39: Metiu 4:23; 9:35 * **1:40:** Fan Iudaia ri tara le kaltu ae i sem lepra i duh, ma biil ifasi in la na fatpoton fanu.

⁴³ Ma Iesu ka wuun ufu ke ka fanau u aragii,
⁴⁴ “Ongen u, gong o fas tikas ini sani i tapiiek lo wo. Isau le on la ma ok finngas pununfom sing pris ke ok ta fafen kiam usuf God, arae Moses i use ta u isi rik usum le sasem kiam ka rop tah.” ⁴⁵ Isau le kaltu ae ka la bin ke ka fasarara ususe na foron maleh tikii ini sani i tapiiek ta lo. I e wara ae Iesu biil mang i to la malal la na matan fanu na ti maleh. Ka kiis sau na foron sunbiil, isau le fanu tina marmarsan falifu ri famam la biitom usuf i.

2

Iesu i Faliu nenge Peo

Metiu 9:1-8; Luk 5:17-26

¹ Fale biing namih, Iesu ka fis sabin una Kaper-naum ke fanu fuun ri ka ongen u le Iesu ae mang ta na fel. ² Pesu, ifuun ri ka tapiiek aiwa, ma fel ae ka fuun. Awii sabin na matanfel biil mang ti mua. Ma Iesu ka fafas usuf ri. ³ Fale fanu ri ka tapiiek ini nenge peo, ma ifet lo ri, ri kep u ini mii sala. ⁴ Isau le, biil ifasi rin kep u usuf Iesu, wara le falifu ifuun ini fanu. Pesu, ri ka fen ubae na olon fel ke ri ka tel nenge solsol tortores bae na olo Iesu, ke ri ka fasiluung peo ae ini mii sala. ⁵ Aunbiing Iesu ka par unune kiri, ka tara sing peo ae aragii, “Keng kalalik, foron sinang laulau kiam, ia ka pa ufu tah.”

⁶ Fale tom fafausum ini nagogon ae ri kiis ta aiwa, ri ka kiis an wol le, ⁷ “Isi sani kaltu igii ka orek arae? I puris God ini orek kia! Biil tikas ifasi in pa ufu sinang laulau, biil. God keskes sau.”

⁸ Fanpil, Iesu, na tanwa ka usum ta na wolwol kiri ke ka tara sing ri aragii, “Isi sani ka mel e matngan wolwol arae na balmi? ⁹ Orek sa i malmuh? Ian tara sing peo igii le, ‘Ia ka pa ufufu ta foron sinang laulau kiam’ le ian tarah, ‘Aptih, kep mii salam ma ok la’? ¹⁰ Ian use u aragii isi gamek usum le Kalalik ken Kaltu imel e rakrakai kia aga na piklinbat una pa ufufu foron sinang laulau.” Ke ka tara sing peo ae aragii, ¹¹ “Ia fas o, aptih, kep mii salam ma ok la una fel kiam.” ¹² Kaltu ae ka aptih, ka kep mii sala ke ka suu na matri. Fanu tikii aiwa, ri ka lala bitit ke ri ka sik asa God ma ri ka tarah, “Biil bii kere par ti matngan tier aragii!”

Iesu i Tawi Liwai

Metiu 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Iesu ka fis sabin una baban dan kawil na Galili. Ke nenge tara gur na fanu ri ka la usuf i ma ka tipes fausum ri. ¹⁴ Aunbiing i toltole sal la, ka par Liwai* kalalik ke Alfius i kiis ta na felun kep takiis. Ke ka tara sing i aragii, “Mi lo iau.” Liwai ka aptih ke ka mi lo.

¹⁵ Aunbiing Iesu i ien na efef na fel ke Liwai, ifuun e foron tom kep takiis ke foron tom tel sinang laulau ri ien tura Iesu ke berberat na fafausum kia, wara le fanu fuun ri mi lo.

¹⁶ Aunbiing foron tom fafausum ini nagogon, ae ri foron Farasi, ri par Iesu i ienien la turan foron tom kep takiis ke foron tom tel sinang laulau, ri ka diik berberat na fafausum kia aragii, “Isi sani Iesu ka ien turan foron tom kep takiis ke foron tom tel sinang laulau?”

---

* **2:14:** Nenge asa Liwai e Metiu

¹⁷ Iesu ka ongen u ke ka tara sing ri aragii, “Fanu ae biil ri sasem, biil ri la la usuf dokta, biil. Fanu sau ae ri sasem, ri la la usuf dokta. Biil ia la uga isi tawi foron tom tortores, biil. Ia la isi tawi foron tom tel sinang laulau.”

*Ri Diik Iesu isi Sinangun Fafel
Metiu 9:14-17; Luk 5:33-39*

¹⁸ Nenge aunbiing berberat na fafausum ke Jon Tom tel Bapitaiso turan foron Farasi ri fafel. Fale fanu ri ka la ke ri ka diik Iesu aragii, “Isi sani ke berberat na fafausum ke Jon turan berberat na fafausum ken foron Farasi ri ka fafel, ma berberat na fafausum kiam biil?”

¹⁹ Ke Iesu ka kiliis ri aragii, “Aunbiing kaltu ae i fakekel fuuh i kiis biitom turan foron tala, arafah, ifasi rin fafel? Biil. Wara le kaltu ae i fakekel fuuh i kiis biitom tura ri, ke biil ifasi rin fafel. ²⁰ Isau le aunbiing rin kep ufu kaltu ae i fakekel fuuh koseng ri, ke na biing mang ae rik fafel.

²¹ “Biil tikas i mapmap la ini dangan kaen fuuh na olon kaen tofe, biil. Male in tel u arae, ke dangan kaen fuuh ae in paradadat ke ik tamsih tina kaen tofe ma in tel tamrabat ae ik laumet. ²² Ke biil tikas i to wain fuuh la una pungun dan ae ri tel u ini punun meme tofe, biil. Male in tel u arae, ke wain fuuh ae in rabat punun meme, ke wain fuuh in bereng ke punun meme ae ik laulau. Isau le ri to wain fuuh la tom una palgan punun meme fuuh.”

*Fagalte isi Biingen Mangeh
Metiu 12:1-8; Luk 6:1-5*

²³ Na nenge Biingen Mangeh, Iesu i soleng foron mok na wit, ke berberat na fafausum kia ae ri la tura, ri ka lus fale kutun wit, ²⁴ ke foron Farasi ri ka tara sing i aragii, “Par u, isi sani ri ka tel matngan sinang ae nagogon i use u le, gong kere tel u na Biingen Mangeh?”

²⁵ Ke Iesu ka kiliis ri aragii, “Biil biitom gam wes ususe na sani Dewit i tel ta u, aunbiing i turan fanu ae ri batme u ri fitol ma biil ti inen ari? ²⁶ Na aunbiing Abiatar i famfamu ken foron pris, Dewit i kau una fel ke God ke ka ien foron beret ae ri ka ta ta u arae fafen usuf God, ma ka fen fanu sabin ae ri batme u ini fal. Na nagogon, foron pris sau ifasi rin ien u.”

²⁷ Ke Iesu ka fas ri sabin aragii, “God i fakiis Biingen Mangeh una lupes fanu, biil i fakiis fanu una lupes Biingen Mangeh, biil. ²⁸ Pesu, Kalalik ken Kaltu i e Kumguui sabin na Biingen Mangeh.”

3

Iesu i Faliu nenge Kaltu ae i Met e Lima

Metiu 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ Nenge aunbiing sabin, Iesu ka kau una felun lotu, ma nenge kaltu aiwa i met e nenge lima.

² Fale fanu aiwa, ri famam im sal una tiu Iesu. Pesu, ri ka lala luun matri lo isi rik par u le in faliu kaltu ae na Biingen Mangeh, le biil. ³ Ke Iesu ka tara sing kaltu ae i met e lima aragii, “Soti aga na famu.”

⁴ Ke ka diik fanu ae aragii, “Sani nagogon kirer i mangte u le keren tel u na Biingen Mangeh? Keren tel rokap na sinang le keren tel sinang laulau?”

Keren fafaliu le keren sisiimete?” Isau le biil ri use ti tier.

⁵ Iesu i parpar ri la ke ka kut e bala. I par balri i arae fat, ka mais ri ke ka tara sing kaltu ae aragii, “Sawe limam.” Kaltu ae ka sawe lima ke ka rokap fis. ⁶ Ke foron Farasi ri ka suu tina felun lotu. Ri ka kiis turim turan foron tala Erot ma ri ka tipes puput isi siimete Iesu.

Tara Gur na Fanu ri Mi lo Iesu

⁷ Iesu turan berberat na fafausum kia ri ka kang koseng falifu ae ke ri ka la una baban dan kawil na Galili, ma tara gur na fanu tina Galili ri ka mi lo.

⁸ Aunbiing ri ongen sani ae Iesu i tel u, fanu fuun ri ka la usuf i tina foron falifu na Iudaia, Ierusalem, Idumea, tina nenge bulin dan na Ioridan ke tina foron falifu kawil Tair ke Saidon. ⁹ I wara na tara gur na fanu aiwa, ke Iesu ka fas berberat na fafausum kia le rin geges ini ti mon usuf i, isi fanu gong ri sit u. ¹⁰ Iesu ka faliu ta fanu fuun, pesu fanu ae ri sasem ri ka famam sipsip solsol isi rin sigil u. ¹¹ Ma na aunbiing fanu ae imel e tanwa laulau lo ri, ri par pes Iesu la, ri ilepulla na mata ke ri ka ngangeh la aragii, “O Kalalik ke God!” ¹² Isau le, Iesu i fakiing foron tanwa laulau la le, gong ri use u le i e seh.

Iesu i Tim pes Sangful ini u e Aposel

Metiu 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³ Iesu ka tatkau na nenge pungpung ke ka tawi pes fanu ae i ier isi ri, ma ri ka la usuf i. ¹⁴ Ke ka tim pes sangful ini u e kalalik na fafausum ae ka foteng ri ini foron aposel. I tim pes ri, isi rin kiis tura ma ik wuun ri isi fafas ini orek ke God,

¹⁵ ma ik mel e rakrakai kiri una tel ufu foron tanwa laulau. ¹⁶ Igii e asan sangful ini u e aposel ae Iesu i tim pes ta ri: Saimon ae Iesu ka foteng u ini Pita, ¹⁷ tura Jems ru latualik e Jon ru un kalalik ke Sebedi, ae Iesu i ta asruh ini Boanerges, kamtinan orek ae le, iun kalalik tina pah. ¹⁸ Ke Enru, Filip, Batolomiu, Metiu, Tomas, Jems kalalik ke Alfius, Tadius, Saimon nenge Silot* ¹⁹ ke Iudas Iskariot ae in ta ufu Iesu una liman tuui.

*Ri tara le imel e Tanwa Laulau lo Iesu
Metiu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10*

²⁰ Namih, Iesu ka fis una fel, ke nenge gur na fanu ri ka tapiek turim sabin, pesu i turan berberat na fafausum kia biil ifasi rin ien. ²¹ Aunbiing fanu lo, ri ka ongen u arae, ri ka ier isi rin lame pes u ke ri ka tarah, “Ka talos tah.”

²² Ke fale tom fafausum ini nagogon ae ri la ta tina Ierusalem ri ka tara aragii, “Belsebul, laulaumet ken foron tanwa laulau i susuef lo ma ka ta rakrakai sing i una tel ufu foron tanwa laulau.”

²³ Iesu ka tawi pes ri ke ka fas ri ini fale orek fatoftof aragii, “Arafa Satan in tel ufu Satan arae?”

²⁴ Male nenge matanfuntih in fapaket fis tom ini, ke matanfuntih ae arafa in rakrakai arae? ²⁵ Male fanu tina nenge matanfel ri fapaket fis tom ini ri, ke fanu tina matanfel ae biil mang rin kiis turim.

²⁶ Ke male Satan in fapaket fis tom ini, ke fanu kia rin tanpaek ma matanfuntih kia biil ifasi in ti dolo, biil. In rop sau. ²⁷ Biil tikas ifasi in kau na fel ken nenge rakrakai na kaltu isi ik sukuum

---

* **3:18:** Silot, i nenge uh na fanu ae biil ri ier isi kiis na piklin matanfuntih tina Rom **3:22:** Metiu 9:34; 10:25

foron minmara, male biil i kabet famu kaltu ae. In kabet famu u, ke nami ik suksukuum na fel kia. ²⁸ Tekentu kanaka ia fas gam, God ifasi in pa ufu foron sinang laulau tikii ke foron orek laulau tikii ae fanu ri tel u la. ²⁹ Isau le se i orek laulau ulon Tanwa Kalkaluu, God biil in to pa ufu sinang laulau kia, biil. Sinang laulau kia in kiis fitliu.”

³⁰ Iesu i use u arae, wara le ri tara le, “Imel e tanwa laulau lo.”

Tina Iesu turan foron Tualik

Metiu 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Namih, tina Iesu turan foron tualik ri ka tapiiek. Ri ka soti awii na maleh ke ri ka fawuun isi Iesu. ³² Tara gur na fanu ri kawil ta Iesu ke ri ka fas u aragii, “Ongen u, tinam turan foron tuamlik ae na maleh, ma ri ier isi par o.”

³³ Ke Iesu ka diik aragii, “Se e tinang ke fanse e foron tuaklik?”

³⁴ Ka par fanu ae ri kiis kawil ta u ke ka tarah, “Ongen u, igii e tinang ke foron tuaklik! ³⁵ Se sau i mi na wolwol ke God, i e tuaklik ke feneklik ke tinang.”

4

Orek Fatoftof na Tom Soso

Metiu 13:1-9; Luk 8:4-8

¹ Iesu ka tipes tel fafausum sabin na baban dan kawil. Gur na fanu ae ri kawil ta u, ri fuun kanaka, pesu ka wof na nenge mon ke ka kiis lo na dan ma fanu tikii tinawii na mas. ² Ke ka fausum ri ini ifuun e tier ini orek fatoftof. Na fafausum kia, ka tarah, ³ “Ongen u! Nenge tom soso i la isi saprai

kutun wit. ⁴ Aunbiing i sapsaprai, fal ka luut tole sal ke foron man ri ka wofpiek ma ri ka ting tikii u. ⁵ Fal ka luut na olon fatfat, ae biil i laumet e nanal lo. Ka rarau sape, wara le nanal biil i laumet. ⁶ Isau le aunbiing pisihi i popos, ka pose ri ke ri ka mang, wara le bauli ri biil i laumet. ⁷ Fale kutun wit ka luut na palgan foron finau ae imel e si. Aunbiing finau i kuum, ka kuruung foron wit ae ke biil ri fua. ⁸ Isau le fale kutun wit ka luut na nanal rokap. Ka kuum ke ka fua. Fal ituul e sangful e fua, fal iwon e sangful ke fal ifasi aragii nenge mar e fua.”

⁹ Ke Iesu ka tarah, “Se imel e balbalu, i rokap le in wong ini.”

Wara ae Iesu ka Fafas la ini foron Orek Fatoftof Metiu 13:10-17; Luk 8:9-10

¹⁰ Namih, aunbiing Iesu keskes mang tinaiwa, ke sangful ini u e kalalik na fafausum kia turan fale fanu, ri ka diik u isi foron orek fatoftof ae. ¹¹ Ke ka tara sing ri aragii, “God ka finngas ta gam ini foron tier ae i kum na matanfuntih kia. Isau le usuf fanu keskes, ia fausum ri ini foron orek fatoftof sau, ¹² isi, ‘rin par ma rik par, isau le biil tom rin par failiim ti tier, ke rin ongne ma rik ongne, isau le biil tom rin malal, tarama ri ka fis, ma God ka pa ufu foron sinang laulau kiri!’ ”

¹³ Ke Iesu ka tara sing ri aragii, “Arafah, biil gam malal na orek fatoftof igii? Ke arafa gamen malal arae na ti fale orek fatoftof sabin? ¹⁴ Kutun wit ae kalu i saprai u, i e orek ke God. ¹⁵ Foron kutun wit

ae i luut tole sal, ri arae fanu ae ri ongen orek. Isau le na aunbiing tom ae ri ongen u, Satan ka tapiek ke ka tel ufu orek ae tina balri. ¹⁶ Fal, ri arae kutun wit ae ri luut na olon fatfat, ri ongen orek ke fanpil ri ka somangat pes u ini laes. ¹⁷ Isau le biil ri ti dolo, arae wit ae bauli biil i laumet. Ri luut sape sau, aunbiing ri tafe tatawin ke aunbiing fanu ri ta fangungut sing ri, wara na orek ke God. ¹⁸ Ke fale fanu, ri arae kutun wit ae ri luut na palgan foron finau ae imel e si. Ri ongen orek, ¹⁹ isau le ri mamais kanaka isi foron tier tinaga na piklinbat, ma sinangun ier isi in fuun e minsik i fabal ri, ke sinangun ier isi fale tier sabin ka aung orek ke God, arae finau i rarau kale wit, ke biil ri fua. ²⁰ Ma fal, ri arae kutun wit ae ri luut na rokap na nanal, ri ongen orek ke ri ka somangat pes u. Ri arae wit ae i luun ituul e sangful, le iwon e sangful ke fal ifasi aragii nenge mar e fua.”

Orek Fatoftofna Lam

Luk 8:16-18

²¹ Ke Iesu ka tara sing ri aragii, “Arafah, gam kep fakau lam la ke gam ka luun u la na piklin paket le na piklin luuf? Auuh, biil. Gam luun u la tom na sala. ²² Isi foron sani ae i kiis mumun ta ik tapiek na malal, ke sani ae i kiis kum ta ik malmalal. ²³ Se imel e balbalu, i rokap le in wong ini.”

²⁴ Iesu ka fas ri sabin aragii, “Gamen wol papte sani ae gam ka ongen ta u. Matngan fafen arafa gam ta ta u, tara tier le fabiro, God in ta u sabin arae usuf gam, ma in ta in fuun biitom usuf gam.

4:21: Metiu 5:15; Luk 11:33

4:22: Metiu 10:26; Luk 12:2

4:24: Metiu 7:2; Luk 6:38

²⁵ Se ae ka mel ta sing i, rin ta tifal biitom sing i. Isau le se ae biil ti tier sing i, ituul ae sing i, rin tel ufu koseng u.”

Orek Fatoftof na Kutun Wit i Kuum

²⁶ Ke Iesu ka use u sabin aragii, “Matanfuntih ke God ifasi arae nenge kaltu ae i saprai kutun wit na olon nanal. ²⁷ Na wor i borong la ma na siat ka mat la, foron kutun wit ae ka rarau ke ri ka kuum, isau le kaltu ae biil i to usum le ri kuum arafah. ²⁸ Nanal tom i tel kutun wit ka kuum ke nami ka fua. I luun famu kubu, nami ka sia ke ka luun fua. ²⁹ Aunbiing wit ka matuk, ke kaltu ae ka pakat turim u, wara le ka aunbiing mang una lalamok.”

Orek Fatoftof na Kutun Mastet

Metiu 13:31-34; Luk 13:18-19

³⁰ Iesu ka tara sabin aragii, “Sani keren fatof matanfuntih ke God ini, kol matngan orek fatoftof arafa keren tel u? ³¹ Ifasi arae kutun mastet ae i fabiro na foron kutun au tikii ae ri so u na nanal. ³² Isau le aunbiing ri ka so ta u, ka kuum ma ka liu ufu foron au tikii na palgan mok. Ma foron man na mua ri ka tel polpolo ri na piran aka ae imel e malmaluu lo.”

³³ Iesu i use ifuun e orek fatoftof ae i fafasi usuf ri, namin tasum kiri. ³⁴ Foron tier tikii ae i fas ri ini, i use u ini orek fatoftof sau. Isau le aunbiing i keskes mang turan berberat na fafausum kia, ke ik fas ri mang ini kamtinan foron orek fatoftof tikii.

Iesu i Fakiing Kifturan Panaf

Metiu 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ Na efef tom lo e biing ae, Iesu ka fas berberat na fafausum kia aragii, “Kere mang una nenge bulin dan kawil.” ³⁶ Ke ri ka la koseng tara gur na fanu aiwa ma ri ka wof na mon ae Iesu tinaiwa mang lo, ke ri tikii ri ka la. Fale mon sabin ri ka la turim tura ri. ³⁷ Nenge tara kif ka aptih ke panaf ka tamket una palgan mon ma fatat ik dom. ³⁸ Iesu tinawii na min mon, i koskosngoi ta na nenge koskosngoi ma ka masun. Berberat na fafausum ri ka famat u, ma ri ka tarah, “Tom fafausum! Arafah, biil o wol lo kerer? Fatat kerek dom!”

³⁹ Iesu ka aptih, ka fakiing kif ma ka fas panaf aragii, “Mangeh! Ma ok siaroh!” Ke ka met e kif ma ka siaroh.

⁴⁰ Ke Iesu ka tara sing berberat na fafausum kia aragii, “Isi sani gam ka lala sokeh? Arafah, biil biitom ti unune kimi?”

⁴¹ Ri ka lala sokeh ma ri ka fadiik faliu ini ri tom aragii, “Kaltu sa igii? Kif turan panaf ru wong sing i!”

5

Iesu i Wuun ufu foron Tanwa Laulau koseng nenge Kaltu

Metiu 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Namih, ri ka masa na nenge bulin dan kawil na nanal ken fan Gerasa. ² Aunbiing Iesu ka wof pu tina mon, nenge kaltu ae tanwa laulau i susuef lo, ka suu tina foron matanfata una luun minet ma ka tafe u. ³ Kaltu ae i borong la na foron matanfata ae ma biil mang ifasi tikas in kabet u, taftawa le ini sen. ⁴ Wara le ri kabet iun lima la ke iun keke la ini sen, isau le in tiifamut sen tom tina iun lima

ke ik bayi aen tina iun keke. Biil tikas ifasi in famo u. ⁵ Na foron wor ke na foron siat, i kiis la na foron matanfat ae, ke na foron pungpung. I ngangeh la ma ka kiitkiit fafis pununfo la tom ini fat.

⁶ Aunbiing i par pes Iesu tina tapak, ka filau isi ke ka ilepul na mata. ⁷ Ke ka lala perek aragii, “Iesu, Kalalik ke God Buuii kanaka na mawe! Sani on tel u ini iau? Falimlim ini asa God le biil on to ta fangungut sing iau!” ⁸ Ka use u arae, wara le Iesu ka fas ta u aragii, “Tanwa laulau, suu koseng kaltu igii!”

⁹ Ke Iesu ka diik u aragii, “Se asam?”

Ka kiliis u aragii, “Asang e Legion,* wara le keme fuun.” ¹⁰ Ma ka piispiis Iesu le gong i wuun ufu ri koseng falifu ae.

¹¹ Nenge tara uh na boh ri suupsuup la na baban nenge pungpung fatat. ¹² Ke foron tanwa laulau ae ri ka sising Iesu aragii, “Wuun ufu kemem una foron boh ae isi kemek susuef ulo ri.” ¹³ Ke Iesu ka somangat ufu ri. Foron tanwa laulau ri ka la koseng kaltu ae, ke ri ka susuef ulon foron boh. Foron boh ae ri ka fasasai puh na nenge bolonfam una dan kawil ke ri ka kong. Wewes tikii na foron boh ae, ifasi aragii iwu e arip.

¹⁴ Foron tom fofonoi na boh ri par sani ae i tapiiek tah, ke ri ka fin ma ri ka use u na tara maleh, ke na birbiron maleh. Ma fanu tikii ri ka la ma ri ka par sani ae i tapiiek tah. ¹⁵ Aunbiing ri ka tapiiek sing Iesu, ri ka par kaltu ae foron tanwa laulau ri susuef ta ulo ka kiis ta mang ini kaen na pununfo ma wolwol kia ka malal tikii tah ke ri tikii ri ka

---

* **5:9:** Legion kamtina le, gur na tom fapaket ae wewes lo ri ifasi aragii 3,000 una 6,000

sokeh. ¹⁶ Fanse ae ri par ta u, ri ka fas fanu ini tier ae i tapiek ta lon kalu ae tanwa laulau i susuef ta ulo. Ke ri ka fas ri sabin ini foron boh. ¹⁷ Ri ka ongen u arae, ke ri ka sising Iesu isi in la koseng falifu kiri.

¹⁸ Aunbiing Iesu ka ier isi wof na mon, kalu ae Iesu i tel ufu ta tanwa laulau lo, ka piispiis u le in la tura. ¹⁹ Iesu biil i to somangat pes u, isau le ka fas u aragii, “Fis una fel kiam, ma ok fas fanu lo wo ini foron tier laumet ae Kumguui i tel ta u lo wo, ma ini famais kia unaisam.” ²⁰ Ke kalu ae ka la ma ka types fafas na Dekapolis ini sani ae Iesu i tel ta u lo. Ma fanu tikii ri ka bitit.

Iesu i Faliu fafis nenge Kelefluk, ke nenge Fifin ae i Sem Dah

Metiu 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ Iesu ka sopaket dan kawil sabin ini mon una nenge baba. Aunbiing i tinaiwa biitom na baban dan, nenge tara gur na fanu ri ka kawil u. ²² Ke nenge famfamu tina felun lotu, asa e Jairus ka la, ka par Iesu ma ka ilepul na mata. ²³ Ma ka piispiis u aragii, “Fabiro kelefluk kiak fatat in met. Kiskam, la ma ok luun limam lo isi ik liu.” ²⁴ Ke Iesu ka la tura.

Nenge tara gur na fanu ri ka mi lo ke ri ka fasisit kale u. ²⁵ Nenge fifin aiwa i sem dah ifasi aragii sangful ini u e bet. ²⁶ Fifin ae ka kalsakai ta piran fangungut na liman ifuun e dokta, ma ka farop tikii ta pitkalang kia, isi in liu, isau le sasem kia ka laulaumet la bin. ²⁷ Ka ongen ta ususe lo Iesu, pesu ka sipsip solsol na fatpoton gur ae tina mi Iesu ma ka sigil dolon kaen kia. ²⁸ Wara le i wol aragii, “Male ian sigil dolon kaen kia sau, ke ian

liu.” ²⁹ Ka sigil dolon kaen ke Iesu, ma na aunbiing tom ae, dah ka mas ke ka usum le sasem kia ka rop.

³⁰ Fanpil, Iesu ka usum mang le, fale rakrakai tina pununfo ka mangmangal koseng u. Ka giliim fis na fatpoton gur ae, ma ka diik aragii, “Se i sigil kaen kiak?”

³¹ Ke berberat na fafausum kia ri ka kiliis u aragii, “O par tara gur na fanu ri kawil o. Arafa o ka diik le, ‘Se i sigil iau?’ ”

³² Isau le Iesu ka gilgiliim la biitom isi se i sigil ta u. ³³ Fifin ae i usum na sani i tapiiek ta lo, ka sokeh ma ka nananar, ke ka ilepul na mata Iesu, ma ka fas u ini foron tier tikii. ³⁴ Ke Iesu ka tara sing i aragii, “Keng keleflik, unune kiam tom ka faliu ta wo. La ini siaroh, sasem kiam ka rop tah.”

³⁵ Aunbiing Iesu i ororek la biitom, fale fanu ri ka la tina fel ke Jairus, famfamu tina felun lotu, ke ri ka tarah, “Kem keleflik ka met tah. Gong mang o fatel Tom Fafausum.”

³⁶ Isau le Iesu biil i wong sing ri, ka fas Jairus aragii, “Gong o sokeh. On unune sau.”

³⁷ Biil i somangat isi tikas in mi lo, Pita sau ke Jems ru latualik e Jon rituul mi lo. ³⁸ Aunbiing ri ka tapiiek na fel ke Jairus, Iesu ka par maleh i rigorigo, ma ka ongen fanu ri famam luluen. ³⁹ Ka kau ke ka tara sing ri aragii, “Isi sani maleh ka rigorigo ma fanu ri ka luluen? Keleflik ae biil i to met, i masun sau.” ⁴⁰ Isau le ri ka yongne u.

Ka fasuu fanu tikii, ke ka tel pes taman keleflik ae ru e tina turan berberat na fafausum sau ae ri mi ta lo. Ri ka kau tura una falifu keleflik ae i borong lo. ⁴¹ Ka pose na lima ke ka tara sing i aragii, “Talita koum!” Kamtinan orek ae i aragii,

“Lik, ia fas o, aptih!” ⁴² Fanpil keleflik ae ka sotih ke ka la. Ma fanu ae ri par ta sani i tapiék, ri ka lala bitit. Keleflik ae, i sangful ini u e bet kia. ⁴³ Ke Iesu ka fakiing ri le gong ri fas tikas ini sani ae i tapiék tah, ke ka fas ri sabin isi rin fen keleflik ae.

6

*Fan Nasaret biil ri unune lo Iesu
Metiu 13:53-58; Luk 4:16-30*

¹ Iesu turan berberat na fafausum kia ri ka la tinaiwa, ma ri ka tapiék na Nasaret na maleh tutus kia. ² Ma na Biingen Mangeh, ka types fausum fanu na felun lotu ma fanu fuun ae ri ongen u ri ka lala bitit ke ri ka tarah, “Kaltu igii i kep u tinga e foron tier igii? Matngan tasum arafa ri ta ta u sing i, pesu ka fasi in fatapiék foron tier an fabitit igii?” ³ I nenge tom tel fel sau. Ma i kalalik ke Maria, foron tualik e Jems, Josep, Iudas ke Saimon. Ma foron fenelik igii sau naisrer.” Pesu ka laulau e balri ini.

⁴ Iesu ka fas ri aragii, “Nenge profet ri bulat la lo na fale maleh keskes, isau le fanu na maleh tutus kia, foron sikinting lo turan fanu sabin na matanfel kia, biil ri bulat la lo.” ⁵ Iesu biil mang ifasi in fatapiék ti foron tier an fabitit aiwa, isau le ka luun lima sau na olon fale fanu ae ri sasem ma ka faliu ri. ⁶ Ma ka bitit le biil ti unune kiri.

*Iesu i Wuun ufu Sangful ini u e Kalalik na
Fafausum kia*

Metiu 10:5-15; Luk 9:1-6

Namih, Iesu ka la una foron maleh temtem tikii ke ka famam fausum fanu.

⁷ Ka kam pes sangful ini u e kalalik na fafausum kia, ka ta rakrakai usuf ri una tel ufu foron tanwa laulau, ma ka wuun ri tem u tem u.

⁸ Ma ka fas ri aragii, “Gong gam kep ti tier na ninla kimi, gamen kep ti buk sau una la. Gong gam kep ti inen, gong gam kep ti sara ke gong gam pus kale ti pitkalang na kaen kimi. ⁹ Gamen la sau ini foron su na kekmi, isau le gong gam kep ti kilkiis kimi.” ¹⁰ Iesu ka fas ri sabin aragii, “Aunbiing gam kau na ti fel, gamen kiis tom aiwa papang na aunbiing gamen kang koseng maleh ae. ¹¹ Male fanu tina nenge maleh biil ri somangat pes gam ke biil ri ongen orek kimi, aunbiing gam la koseng maleh ae, gamen pakte ufu piyiif tina kekmi, isi ik arae fakileng usuf ri le ri kiis na piklin ngaliaf ke God.”

¹² Ke ri ka la ma ri ka fafas usuf fanu isi rin kiliis liu. ¹³ Ri tel ufu ifuun e tanwa laulau, ke ri ka saba wel lon fanu fuun ae ri sasem ma ri ka liu.

*Erot i wol le Iesu i e Jon Tom tel Bapitaiso
Metiu 14:1-2; Luk 9:7-9*

¹⁴ King Erot ka ongen foron ususe lo Iesu, wara le fanu tikii ri ka usum ta lo Iesu. Fale fanu ri use u le, “I e Jon Tom tel Bapitaiso sau ae ka liu fis sabin, pesu ka mel e rakrakai kia una fatapieki foron tier an fabitit.”

¹⁵ Fale fanu sabin ri ka use u le, “I e Elaija.” Ma fal sabin ri ka tara le, “I nenge profet arae foron profet tinpakanini.”

¹⁶ Aunbiing Erot ka ongen foron orek arae lo Iesu, ka tarah, “Jon ae ia ka bus ufu ta paklu, ka liu fis sabin!”

Pakanini Erot i bus ufu ta paklu Jon Tom tel Bapitaiso

Metiu 14:3-12

¹⁷⁻¹⁸ Pakanini Erot tom i wuun ta foron tom fapaket isi luse Jon. Ri ka kabet u ma ri ka fakau u na felun kamkabet, wara le Jon i tara sing i aragii, “Biil i tortores arae o ka telpes Erodias, antu tuamlik.” Jon i use u arae, wara le Erot ka tel pes antu Filip, tualik. ¹⁹ Erodias i ememse Jon, pesu ka ier le rin siimete u, wara le i sir matruh kunan fakekel kiruh. Isau le Erot biil i somangat ini wolwol ke Erodias, ²⁰ wara le Erot i usum le Jon i nenge tom tortores ma i nenge kalkaluu na kaltu, pesu ka mel e sokeh kia lo. Ke ka tikale ri le gong ri siimete u. Aunbiing Erot i ongen foron orek la ke Jon, biil tom i malal la ulo isau le i laes la tom le in ongen u.

²¹ Isau le na biingen pang ke Erot, Erodias ka wolpes nenge sal una siimete Jon. Erot ka tel nenge tara inen ke ka sising foron famfamu na matanfuntih kia turan foron famfamu ken foron tom fapaket ke foron laulaumet ken fan Galili, isi rin ien tura. ²² Aunbiing ri ienien la, keleflik ke Erodias ka kau ma ka guui na matan foron ses tikii. Erot turan foron ses tikii ae ri ien turim, ri ka laes ini matngan guui kia.

Pesu, king ka fas keleflik ae aragii, “Sani on sising iau isi, ke ian ta u usuf o.” ²³ Ke ka falimlim usuf i aragii, “Matngan sani o sising isi, ian ta u

usuf o, taftawa le i laumet kanaka ma ifasi ini nenge baban matanfuntih kiak, ian ta u.”

²⁴ Keleflik ae ka suuh ke ka diik tina aragii, “Sani ian sising u isi?”

Ke tina ka kiliis u aragii, “On sising u isi paklu Jon Tom tel Bapitaiso.”

²⁵ Fanpil, ka sangar fis usuf king ma ka fas u aragii, “Igii tom on ta paklu Jon Tom tel Bapitaiso usuf iau na ti pelet.”

²⁶ King ka lala purngis e bala, isau le wara na falimlim kia ke na foron ses ae ri ka ongen ta orek ae i use ta u, pesu biil ifasi in ongen ufu sising kia. ²⁷ Fanpil ka wuun ufu nenge tom fapaket ini rakrakai na orek isi in fis ini paklu Jon Tom tel Bapitaiso. Tom fapaket ae ka la una felun kamkabet ke ka bus ufu paklu Jon. ²⁸ Ka kep fafis u na nenge pelet, ka ta u usuf keleflik ae, ke keleflik ae ka ta u usuf tina. ²⁹ Aunbiing berberat na fafausum ke Jon ri ongen u, ri ka la, ri ka kep pununfo ma ri ka luun u na nenge matanfata una luun minet.

Iesu i Fen Ilim e Arip e Fanu

Metiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14

³⁰ Foron aposel ri ka fis unaisa Iesu ke ri ka fas u ini foron tier tikii ae ri tel ta u ke ae ri fausum ta fanu ini. ³¹ Fanu fuun ri famam fafakiliis unaisri, pesu Iesu turan berberat na fafausum kia biil ti aunbiing kiri una ien. Iesu ka fas berberat na fafausum aragii, “Gam sau turang, keren la una ti kiptin biil isi gamek mamlik mangeh.”

³² Ke ri keskes ri ka wof na nenge mon ma ri ka la una nenge sunbiil. ³³ Isau le fanu fuun ae ri par ta

ri sawe, ri iliim Iesu turan berberat na fafausum kia. Ke ri ka filau tina foron maleh tikii ma ri ka tapiiek famu na falifu ae rin masa lo. ³⁴ Aunbiing ri ka masah, Iesu ka par tara gur na fanu ma ka mais ri, wara le ri arae foron sipsip ae biil ti tom fofonoi kiri. Ke ka tipes fausum ri ini ifuun e tier.

³⁵ Ka efef mang, ke berberat na fafausum kia ri ka la usuf i ma ri ka fas u aragii, “Kiptin biil sau igii ma ka efef laulau tah. ³⁶ Wuun ufu fanu mang una foron fel ke una foron maleh fatat, isi rik fiil inen ari.”

³⁷ Isau le ka kiliis ri aragii, “Gam fen ri ini ti inen.”

Ke ri ka fas u aragii, “O ier le kemen la ma kemek fiil ti foron beret ari? In wu tom ngan e mar e dinaria* in fasi una fiil beret ari!”

³⁸ Ke Iesu ka diik ri aragii, “Ifis e beret ae sing gam? Gam la ma gamek par.”

Aunbiing ri ka usum tah, ri ka fas Iesu aragii, “Ilim e beret ma ka u e kok.”

³⁹ Ke Iesu ka fas berberat na fafausum kia le rin fakiis fanu na foron uh na olon fifih makmakrau aiwa. ⁴⁰ Ke ri ka kiis na foron uh, fal nenge mar, ke fal ilim e sangful e fanu. ⁴¹ Ke Iesu ka kep ilim e beret turan iwu e kok ae, ka tar una kukulii ma ka fotrokap usuf God ke ka sibik foron beret ae. Nami ka ta u usuf berberat na fafausum kia isi rin tulus fanu ini. Ka tulus ri tikii sabin ini iun kok. ⁴² Ri tikii ri ien ke ri ka mas. ⁴³ Namih, berberat na fafausum ri ka siing fafuun nenge sangful ini u e

---

6:34: Namba 27:17; 1King 22:17; 2Stori 18:16; Esekiel 34:5; Metiu 9:36 * **6:37:** Nenge dinaria, ifasi ini fifil ken nenge tom foim na itikii e biing

kes ini foron tigan beret turan kok. ⁴⁴ Wewes lon fanu tamat ae ri ien, ifasi aragii ilim e arip.

*Iesu i La na Olon Dan
Metiu 14:22-33; Jon 6:15-21*

⁴⁵ Fanpil Iesu ka wuun famu berberat na fafausum kia isi rin wof na mon una Betsaida ae na nenge bulin dan kawil. Ma ka kiis fis isi in wuun sarara fanu ae. ⁴⁶ Aunbiing ka wuun ufu ta ri, ka tatkau una nenge pungpung isi sising.

⁴⁷ Ka efef worwor mang ma mon tinawii mang ta na fatpoton dan kawil, ma i keskes mang tinaiwa na mas. ⁴⁸ Iesu i par u le i ngangaten kanaka ulon berberat na fafausum kia isi rin awes, wara le kif i pipiis tina famu lo ri. Ma na piklin ien, ka la na olon dan kawil usuf ri ma fatat ik liu ufu ri. ⁴⁹ Isau le aunbiing ri ka par u i la na olon dan, ri ka wol le kinit. Ke ri ka ngangeh, ⁵⁰ wara le ri tikii ri par u ma ri ka lala sokeh.

Fanpil Iesu ka tara sing ri aragii, “In rorokiis e balmi! Iau sau igii. Gong gam sokeh.” ⁵¹ Ke ka wof na mon unaisri ma kif ka met. Ri ka lala bitit, ⁵² wara le biil ri malal rokap na fakileng ae Iesu i fatapieka ta u na beret ke na kok. Balri i sorokai.

*Iesu i Faliu ifuun e Sasem na Genesaret
Metiu 14:34-36*

⁵³ Aunbiing ri ka sopaket ta dan kawil, ri ka famasa mon kiri na Genesaret. ⁵⁴ Ma aunbiing sau ri pu tina mon, fanu ri ka iliim Iesu. ⁵⁵ Ke ri ka filau una foron maleh tikii na falifu ae. Ma aunbiing ri ongen u le Iesu ae na nenge maleh fatat, ri ka kep foron sasem ini foron salri una maleh ae. ⁵⁶ Na foron maleh, na foron nanal na fel ke na

birbiron maleh ae Iesu i la ulo, fanu ri faborong foron sasem na foron salan la turim. Foron sasem ae ri ka sising Iesu sau isi rik sigil sun kaen kia, ma ri tikii ae ri sigil u, ri ka liu.

7

Ri Fapu Orek ke God

Metiu 15:1-9

¹ Foron Farasi turan fale tom fafausum ini nagogon ae ri pu tinbae na Ierusalem, ri ka la turim unaisa Iesu. ² Ke ri ka par fale berberat na fafausum ke Iesu ri ien sau ini duh, biil ri sofolim tah. ³ Foron Farasi turan fan Iudaia tikii ri mi la tom na fafausum ken foron tubutamat ri, biil rin ien male biil ri sofolim. ⁴ Aunbiing ri fis la tina salan fiil, rin sofolim tom ke nami rik ien. Ri mi la tom na ifuun e matngan fafausum kiri aragii: Rin gorse foron kap, foron sospen ke foron ketel.

⁵ Foron Farasi turan foron tom fafausum ini nagogon ri ka diik Iesu aragii, “Isi sani ke berberat na fafausum kiam biil ri to mi na foron fafausum ken foron tubutamat kerer? Ri ien sau ini limri ae i duh.”

⁶ Iesu ka kiliis ri aragii, “Profet Aisaia i orek tekentu tom, aunbiing i orek famu ta ulo gam foron tom gargaranmet, arae tom i siit ta u aragii, ‘Fanu igii ri bulat lo iau sau ini ngusri, isau le balri i tapak koseng iau.

⁷ Ri lotu foes la sau unaisang, wara le ri fausum fanu la tom ini nagogon foes ken fanu.’

⁸ Gam ka la koseng ta foron nagogon ke God ma gam ka mi mang namin foron fafausum sau ken fanu.”

⁹ Ke Iesu ka fas ri sabin aragii, “Gam usum rokap tom na sinangun ongen ufu nagogon ke God isi gamek kep papte fafausum kimi tom. ¹⁰ Moses i use u aragii, ‘On bulat lo tamam ru e tinam,’ ke ka use u sabin aragii, ‘Male tikas i nes tama le tina, rin siimete u.’ ¹¹ Isau le gam use u la aragii, in rokap male tikas in tara sing tama le tina aragii, ‘Tier ae le ian ta u sing kamuh, ia ka kale ta u le ian ta u usuf God.’ ¹² Ke gam ka tikale u isi biil mang in lupes tama le tina. ¹³ Male gam tel u arae, ke gam fapu orek ke God ma gam ka mi sau na foron fafausum ae gam kep ta u sing foron tubutamat gam. Ma ifuun tom e tier aragii gam tel u la.”

*Foron Sinang ae i Fadu Fanu la na Mata God
Metiu 15:10-20*

¹⁴ Iesu ka kam gur na fanu sabin ae unaisa ke ka fas ri aragii, “Gam tikii, gamen ongen iau ma gamek malal na orek kiak. ¹⁵⁻¹⁶ Biil ti tier ae nenge kalu i kiim u, in fadu u na mata God, biil. Tier ae kalu i fasuu u tina wolwol kia, in fadu u na mata God.”*

¹⁷ Na aunbiing ka kang koseng gur na fanu ae ma ka kau na fel, berberat na fafausum kia ri ka diik u isi foron orek fatoftof ae i use ta u. ¹⁸ Ke Iesu ka tara sabin aragii, “Paklu gam i kutkut biitom? Arafah, biil gam usum le, tier ae kalu i kiim u biil

---

7:10: KisimBek 20:12; Lo 5:16; KisimBek 21:17; WokPris 20:9

* **7:15-16:** Fale tom tasum na Buk na Gogoh ri wol le fale orek biitom na rina igii, i aragii: *Se imel e balbalu, i rokap le in wong ini.*

in fadu u na mata God? ¹⁹ Wara le biil i kau na wolwol kia, i kau sau una bala ke nami ka suu tina pununfo.” Aunbiing Iesu i use u arae, i famalal u le foron inen tikii i fuu na mata God.

²⁰ Ka use u biitom aragii, “Sani sau ae i suu tina wolwol ken nenge kalту, i fadu u la na mata God. ²¹ Wara le foron matngan sinang aragii i suu la tina wolwol ken nenge kalту: Wolwol laulau, sinangun tamfaes, sinangun suksukuum, sinangun sisiimete ke sinangun puur, ²² sinangun akalemok, sinangun falaulau fanu, sinangun famfabal, sinangun mi na wolwol laulau na pununfo, sinangun ram, sinangun orek laulau ulon fal, sinangun falaumet wo tom ke sinangun talos. ²³ Foron sinang laulau tikii igii, ri tapiiek tina wolwol ken fanu ke ka fadu ri la na mata God.”

Unune ken nenge Fafnan Foniaia

Metiu 15:21-28

²⁴ Ke Iesu ka apti tina maleh ae ma ka tapiiek na falifu na Tair. Ka kau na nenge fel ma biil i ier le tikas in usum lo le i ae na palgan fel, isau le biil tom ifasi le in mumun. ²⁵ Nenge fifin, keleflik kia tanwa laulau i susuef ulo. Aunbiing ka ongen u le Iesu ae na fel, fanpil ka la ma ka ilepul na mata. ²⁶ Fifin ae biil i fafnan Iudaia, i fafnan Foniaia tina nanal na Siria. Ka sising Iesu le in tel ufu tanwa laulau koseng keleflik kia.

²⁷ Isau le Iesu ka fas u aragii, “Tier famu, rin fen famas berberat ta bii. Biil i tortores le rin kep inen an berberat ma rik lin u an birbiron puul.”

²⁸ Fifin ae ka kiliis u aragii, “I tekentu, Kumguui, isau le birbiron puul sabin ae na piklin luuf una ien, ri ien foron peksen inen la an berberat.”

²⁹ Ke Iesu ka fas fifin ae aragii, “Wara le o kiliis fakasi orek kiak, la mang, tanwa laulau ka suu ta koseng kem keleflik.”

³⁰ Aunbiing fifin ae ka fis una fel kia, ka par ke keleflik i borong na sala ma tanwa laulau ka suu ta koseng u.

Iesu i Faliu nenge Kaltu ae i Baut ma biil i Orek Rokap la

³¹ Iesu ka la tina Tair ke ka soleng maleh na Saidon ke ka tapiek na dan kawil na Galili, na baba na nanal na Dekapolis. ³² Ma nenge kaltu tinaiwa i baut ke biil i orek rokap la. Fale fanu ri ka tangne u usuf Iesu ke ri ka sising Iesu le in luun lima na olo. ³³ Iesu ka tangne u koseng gur na fanu ae ke ka fakau iun katngan lima na iun balbalu. Ka ubis ke ka sigil kermen kaltu ae. ³⁴ Ke ka par una kukulii, ka mangeh ma ka tara sing i aragii, “Efata!” Kamtinan orek le, “Sapeng!” ³⁵ Ke ka malal e balbalu, ka malalah e kerme ma fanpil ka orek rokap.

³⁶ Iesu ka tikale fanu aiwa le gong ri fas tikas ini tier ae. Isau le aunbiing i tikale ri la, ri ka lala fasarara ususe mang tom lo, usuf fanu. ³⁷ Ma ri ka lala bitit ke ri ka tarah, “Iesu i tel fakasi foron tier tikii. I tel foron baut ke ri ka wong ke foron tabilikut ri ka orek.”

8

Iesu i Fen Ifet e Arip e Fanu

Metiu 15:32-39

¹ Na foron biing tom ae, nenge tara gur na fanu ri ka la turim sabin. Ma aunbiing biil mang ti inen

ari, Iesu ka kam pes berberat na fafausum kia unaisa ke ka fas ri aragii, ² “Ia mais kanaka fanu igii, wara le ri ka kiis pes ta ituul e biing naisang ma biil mang ti inen ari. ³ Male ian wuun sarara ri una foron maleh temtem tikii kiri ini fitol, ke in taltal e matri tole sal, wara le fal, foron maleh kiri i tapak.”

⁴ Berberat na fafausum kia ri ka tara sing i aragii, “Kiptin biil sau igii, fia keren kep ti beret wah, isi ik fasi una fen ri tikii?”

⁵ Ke Iesu ka diik ri aragii, “Ifis e beret ae sing gam?”

Ri ka kiliis u le, “Ifit.”

⁶ Ke ka fas fanu ae isi rin kiis na nanal. Ka kep ifit e beret ae, ka fotrokap lo usuf God, ka sibik u ke ka ta u usuf berberat na fafausum kia isi rin tulus fanu ini. Ke berberat na fafausum kia ri ka tel u arae i use ta u. ⁷ Imel e fale birbiro kok sabin tinaiwa. Ka fotrokap sabin usuf God isi ke ka fas berberat na fafausum kia isi rin tulus fanu ini. ⁸ Ri ien ma ri ka mas. Ke berberat na fafausum kia ri ka siing fafuun ifit e kes ini foron tigan inen ae ri mas tiga. ⁹ Wewes lon fanu tamat tikii aiwa, ifasi aragii ifet e arip. Aunbiing ri ka ien tikii, ke Iesu ka wuun sarara ri. ¹⁰ Ka wof na mon turan berberat na fafausum kia ma ri ka la una falifu na Dalmanuta.

Foron Farasi ri Fas Iesu isi in Fatapiek ti Fak-ileng

Metiu 12:38-42; 16:1-4

¹¹ Foron Farasi ri ka tapiek ke ri ka types fapue tura Iesu. Ri ier isi tof u, ke ri ka fas u isi in fatapiek

ti fakileng tinbae na kukulii. ¹² Iesu ka mangeh ma ka tarah, “Sani e wara ae fanu na ulul igii ri ka ier isi rin par ti fakileng? Tekentu kanaka ia fas gam, biil tom ti fakileng in tapiiek usuf gam.” ¹³ Ke ka la koseng ri, ka wof fis na mon ma ka sopaket dan kawil una nenge buli.

*Fafanau isi Is ken foron Farasi ke Is ke Erot
Metiu 16:5-12*

¹⁴ Berberat na fafausum ri ruruu le rin kep ti fale beret, ri kep itikii tutus sau e beret tura ri na mon. ¹⁵ Ke Iesu ka fanau ri aragii, “Gamen tumarang! Gamen fofonoi lo gam koseng is ken foron Farasi ke is ke Erot.”

¹⁶ Ri ongen u arae ke ri ka ngurke orek ae na fatpoto ri tom, aragii, “I use u arae, wara le biil ti beret arer.”

¹⁷ Iesu ka usum ta na sani ri ngurke u, pesu ka diik ri aragii, “Isi sani gam ka use u le biil ti beret? Arafah, biil biitom gam iliim u ke biil biitom gam malal lo? Kol balmi i sorokai? ¹⁸ Imel e matmi, isau le biil ifasi gamen par ini. Ke imel e balbalu gam, isau le biil ifasi gamen wong ini. Gam wolpes u, ¹⁹ aunbiing ia sibik ta ilim e beret usuf ilim e arip e fanu. Ifis e kes gam fafuun u ini foron tigan beret ae fanu ri mas tiga?”

Ri ka kiliis u le, “Sangful ini u.”

²⁰ Ke ka diik ri sabin aragii, “Ke aunbiing ia sibik ta ifit e beret usuf ifet e arip e fanu, ifis e kes gam fafuun u ini foron tigan beret ae fanu ri mas tiga?”

Ke ri ka kiliis u le, “Ifit.”

21 Ke ka diik ri aragii, “Arafah, biil biitom gam malal?”

Iesu i Farokap Matan nenge Kut na Betsaida

22 Iesu turan berberat na fafausum kia ri ka tapiiek na Betsaida. Ke fale fanu ri ka tangne nenge kut usuf i ma ri ka sising u isi in sigil iun mata. 23 Ka pose na liman kut ae ke ka tangne ufu tina maleh ae. Aunbiing ka ubis ta matan kaltu ae, ka luun iun lima na iun mata ke ka diik u aragii, “O ka par ti tier?”

24 Ke kaltu ae ka sake paklu, ke ka tarah, “Ia par fanu, ma ri par arae foron au ri la.”

25 Ke Iesu ka luun iun lima sabin na iun matan kut ae. Ke ru ka sapeng fis ke ka par fakasi foron tier tikii. 26 Iesu ka wuun ufu una fel kia ke ka fas u aragii, “Gong o soleng maleh ae.”

*Pita i Famalal u le Iesu i e Mesaia
Metiu 16:13-20; Luk 9:18-21*

27 Ke Iesu turan berberat na fafausum kia ri ka la una foron maleh fatat isi Sisaria Filipai. Aunbiing ri toltole sal la, ka diik ri le, “Fanu ri tara le iau e seh?”

28 Ri ka kiliis u aragii, “Fal ri tara le wo Jon Tom tel Bapitaiso, fal ri tara le wo Elaija ke fal ri ka tara le wo neng lon foron profet.”

29 Ke ka diik ri sabin aragii, “Ma arafa lo gam, gam tara le iau e seh?”

Pita ka kiliis u aragii, “O e Mesaia.*”

30 Ke Iesu ka fakiing ri le gong ri fas tikas ini.

8:28: Mak 6:14,15; Luk 9:7,8   **8:29:** Jon 6:68,69   * **8:29:** Mesaia na orek Ibru ma Karisito na orek Grik. Ma kamtina le, kaltu ae ri to wel na olo una fakileng u le ri ka tus pes ta u.

*Iesu i Ororek Famu isi Minet kia
Metiu 16:21-28; Luk 9:22-27*

³¹ Namih, Iesu ka tipes fausum berberat na fafausum kia aragii, “Kalalik ken Kaltu in kalsakai in fuun tom e tatawin. Ma foron famfamu, foron laulaumet na pris turan foron tom fafausum ini nagogon rin ta pokta ri ulo. Fanu rin siimete u, ma nami na in tuul e biing ik apti fis sabin.” ³² I famalal fakasi tom e orek kia, pesu Pita ka lame pes u una baba ke ka fakiing u le gong i orek arae.

³³ Iesu ka giliim ke ka par berberat na fafausum kia ke ka fakiing Pita aragii, “Satan! Fin koseng iau! Wara le biil o mi na wolwol ke God. O mi sau na wolwol ken fanu.”

³⁴ Ke Iesu ka tawi turim gur na fanu ae turan berberat na fafausum kia unaisa ke ka fas ri aragii, “Male tikas i ier le in mi lo iau, in wol ufu tom ma ik kusep aupaket kia ke ik mi lo iau.

³⁵ Wara le se i gong kale liu kia, in mangmangal koseng u, isau le se i sok ufu liu kia i wara lo iau ke Rokap na Fafas, in liu. ³⁶ Male tikas i kep tikii foron tier tina piklinbat, isau le ka falaulau liu kia, ke in farokap u arafah? ³⁷ Ke in ta sani una fil kiliis liu kia? ³⁸ Fanu na ulul igii, ri fanu laulau ma ri la koseng God arae nenge fifin i lin antu ma ka telpes nenge kaltu sabin. Male tikas na ulul igii i matlawen isi fapos iau ke foron orek kiak, Kalalik ken Kaltu sabin in matlawen lo, aunbiing in tapiek ini memeh ke Tama turan foron angelo kalkaluu.”

9

¹ Ke ka fas ri aragii, “Tekentu kanaka ia fas gam,

8:34: Metiu 10:38; Luk 14:27
Jon 12:25

8:35: Metiu 10:39; Luk 17:33;

fal lo gam igii gam ti la, biil biitom rin met, ke rik par matanfuntih ke God in tapiiek ini rakrakai.”

Pununfo Iesu i Sokiliis

Metiu 17:1-13; Luk 9:28-36

² Iwon e biing namih, Iesu ka lame pes Pita, Jems ke Jon ma rifet ka tatkau keskes na nenge tara pungpung. Aiwa, rituul ka par pununfo ka sokiliis. ³ Ma kilkiliis kia ka lala pos ma ka kilangk-ilang. Biil tikas tinaga na piklinbat ifasi in gorse ti kaen ma ik pos arae. ⁴ Tuul kalalik na fafausum ae, rituul ka par Elaija ru e Moses ru ka tapiiek ma ru ka orek tura Iesu.

⁵⁻⁶ Ke tuul kalalik na fafausum ae, rituul ka lala sokeh ma Pita biil mang i usum le sani in use u, pesu ka su tara sau sing Iesu aragii, “Tom fafausum, i rokap le kerer mang agawa. Kemtulen tel in tuul e palpalbuang, neng kiam, neng ke Moses ke neng ke Elaija.”

⁷ Namih, nenge laukaf ka tapiiek ke ka afit ri. Ma kinen tikas ka orek tina laukaf aragii, “Igai e keng kalalik ae ia ier kanaka isi. Gamen wong sing i.”

⁸ Aunbiing rituul ka par sabin, fanpil biil mang rituul par tikas, Iesu keskes mang tinaiwa naisa rituul.

⁹ Namih, aunbiing rifet pupu la tinbae na pungpung, Iesu ka fakiing rituul aragii, “Gong gamtuul fas tikas ini sani gamtuul par ta u, papang na aunbiing Kalalik ken Kaltu in apti fis tina minet.”

¹⁰ Rituul ka im isi kamtinan orek ae ke rituul ka fadiik fis ini rituul tom aragii, “Sani e kamtina e apti fis tina minet?”

¹¹ Ke rituul ka diik Iesu aragii, “Isi sani foron tom fafausum ini nagogon ri ka use u le Elaija in tapiiek famu lo Mesaia?”

¹² Ka kiliis rituul aragii, “Tekentu tom le, Elaija in tapiiek famu ma ik fatortores fafis foron tier tikii. Isau le, isi sa ke ri ka siit ta u na Buk na Gogoh le Kalalik ken Kaltu in kalsakai in fuun e fangungut ma rik fakawe ufu? ¹³ Ia fas gamtuul, Elaija ka tapiiek tah ma fanu ri ka tel ta sinang laulau ulo namin wolwol kiri, arae tom ri siit ta u na Buk na Gogoh ulo.”

Iesu i Tel ufu nenge Tanwa Laulau koseng nenge Kalalik

Metiu 17:14-21; Luk 9:37-43

¹⁴ Aunbiing Iesu turan tuul kalalik na fafausum kia rifet ka pu unaisan fale berberat na fafausum, rifet ka par tara gur na fanu turan foron tom fafausum ini nagogon ri kawil ta berberat na fafausum ma ri ka fafapue la tura ri. ¹⁵ Ma aunbiing sau fanu ae ri par Iesu, ri ka lala bitit ke ri ka filau isi ma ri ka faorek pes u.

¹⁶ Ke Iesu ka diik berberat na fafausum kia aragii, “Gam fapue tura ri kunan sanih?”

¹⁷ Nenge kaltu tinawii na palgan gur na fanu ae ka kiliis u aragii, “Tom fafausum, ia lame keng kalalik igii usuf o, wara le tanwa laulau i susuef ulo ma biil ifasi in orek. ¹⁸ Aunbiing i fatalos u la, in faluut u na nanal, busbus ik suu tina ngusu ke ik faririt ngisa ma ik sorokai e fo. Ia sising ta berberat na fafausum kiam isi rin tel ufu tanwa laulau ae koseng u, isau le biil ri fasih.”

¹⁹ Iesu ka kiliis ri aragii, “Gam na ulul igii, gam foron tabun unune. Ia ka kiis dolo ta tura gam. Nangis mang gamek unune? Tangne kalalik ae usuf iau.”

²⁰ Ke ri ka lame u usuf i. Ma aunbiing tanwa laulau i par Iesu, fanpil ka faluut kalalik ae una nanal, ka gokgok ma busbus ka suu tina ngusu.

²¹ Iesu ka diik taman kalalik ae aragii, “Nangis i tanwara?”

Ka kiliis u aragii, “I tanwara lo na aunbiing i fabiro kalalik biitom. ²² Ka fuun ta e aunbiing tanwa laulau i luu la ini una yiif ke una dan isi siimete u. Male ifasi on tel ufu tanwa laulau koseng u, ke mais kamah ma ok lupes kamah.”

²³ Iesu ka fas taman kalalik ae aragii, “Isi sani o ka tara le male ia fasih? Se i unune ifasi in tel foron tier tikii.”

²⁴ Fanpil taman kalalik ae ka tarah, “Ia unune, isau le biil i to laumet. Lupes iau isi unune kiak ik laumet.”

²⁵ Aunbiing Iesu ka par tara gur na fanu ri ka faruru kale ri, ka balkut ufu tanwa laulau ae aragii, “Tanwan baut ke tabilikut! Ia fas o, suu koseng kalalik igii ma gong sabin o susuef ulo.”

²⁶ Tanwa laulau ae ka lala ngangeh ke ka gule faluut kalalik ae ma ka suu koseng u. Ke kalalik ae ka borong la mang ini sut lo aiwa, ma fanu fuun ri ka tara le, “Ka met.” ²⁷ Isau le Iesu ka pose na lima, ka fapti u, ke ka sotih.

²⁸ Aunbiing Iesu turan berberat na fafausum kia ri ka kau una fel ke ri ka diik fakum u sau aragii, “Isi sani ke biil ifasi kemen tel ufu tanwa laulau koseng u?”

²⁹ Iesu ka kiliis ri aragii, “Ini sising sau, ifasi rin tel ufu matngan tanwa laulau arae.”

*Iesu ka Oretek sabin isi Minet kia
Metiu 17:22-23; Luk 9:43-45*

³⁰ Ri ka apti tinaiwa ma ri ka soleng falifu na Galili. Iesu biil i ier le tikas in usum na falifu ae ri la wah, ³¹ wara le i famam fausum berberat na fafausum kia. Ke Iesu ka tarah, “Rin ta ufu Kalalik ken Kaltu una liman fanu. Rin siimete u, ma nami na ituul e biing ik apti fis.” ³² Isau le biil ri to malal na kamtinan orek kia ke ri ka binbin sabin isi rin diik u.

*Se i Laumet?
Metiu 18:1-5; Luk 9:46-48*

³³ Ri ka tapiek na Kapernaum. Ma aunbiing ri tinawii na palgan fel, Iesu ka diik ri aragii, “Sani gam fafapue la kuna tole sal?” ³⁴ Isau le biil ri kiliis u, wara le ri fapue ta tole sal le se i laumet lo ri tikii.

³⁵ Iesu ka kiis ke ka kam sangful ini u e kalalik na fafausum kia ma ka tara sing ri aragii, “Male tikas i ier isi in famu, ke in kiis na ke sting tutus ma ik tapiek tom foim ken fanu tikii.”

³⁶ Ka tangne pes nenge fabiro kalalik, ka fasoti u na fatpoto ri, ka diit pes u ke ka tarah, ³⁷ “Male tikas i somangat pes ti fabiro kalalik arae neng igii na asang, i somangat pes iau sabin. Ke male tikas i somangat pes iau, biil i somangat pes iau sau, i somangat pes ier tom ae i wuun ufu ta iau.”

*Se Biil i Tikale Kerer i Neng lo Kerer
Luk 9:49-50*

9:34: Luk 22:24   **9:35:** Metiu 20:26,27; 23:11; Mak 10:43,44;
Luk 22:26   **9:37:** Metiu 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20

³⁸ Jon ka tara sing Iesu aragii, “Tom fafausum, keme par nenge kaltu i tel ufu foron tanwa laulau ini asam ke keme ka tikale u, wara le biil i neng lo kerer.”

³⁹ Ke Iesu ka tarah, “Gong gam tikale u. Biil ifasi tikas in fatapiek ti fakileng ini asang ke nami sau ik use ti tier laulau ulo iau. ⁴⁰ Wara le se biil i tikale kerer, i neng lo kerer. ⁴¹ Tekentu kanaka ia fas gam, male tikas i faumin gam ini ti kap na dan, wara le gam ke Karisito, in kep fasuat kia tom.

*Foron tier ae i Faluut Fanu la na Sinang Laulau
Metiu 18:6-9; Luk 17:1-2*

⁴² “Male se i faluut tikas lon birbiron berberat igii ae ri unune lo iau na sinang laulau, in rokap ulo le rin kabet ta ti tara fat na kongkongo ma rik fadom ta u na palgantes. ⁴³⁻⁴⁴ Male nenge limam i faluut o na sinang laulau, bus ufu. In rokap le on kep liu fitliu ini kumuk, tarama o ka sok ini iwu e limam turim na tara yiif ae biil i met la. ⁴⁵⁻⁴⁶ Male nenge kekem i faluut o na sinang laulau, bus ufu. In rokap le on kep liu fitliu ini kumuk, tarama ri ka lin o turan iun kekem turim una tara yiif.* ⁴⁷ Male nenge kolson matam i faluut o na sinang laulau, au ufu. In rokap le on kau na matanfuntih ke God ini in tikii sau e kolson matam, tarama ri ka lin o ini iun kolson matam turim una tara yiif ae biil i met la. ⁴⁸ Aiwa,
‘foron sisii ae rin sus pununfo ri, biil ri met la,

9:40: Metiu 12:30; Luk 11:23   **9:41:** Metiu 10:42   **9:43-44:**

Metiu 5:30   * **9:45-46:** Fale tom tasum na Buk na Gogoh ri wol le fale orek sabin na rina igii, i aragii: *Aiwa na yiif ae, foron sisii ae rin sus pununfo ri, biil ri met la, ke yiif sabin ae biil i met la.*   **9:47:**

Metiu 5:29   **9:48:** Aisaia 66:24

ke yiif sabin ae biil i met la.' ”

⁴⁹ Fan Iudaia ri fafuu foron fafen la usuf God ini tes, arae sau rin fafuu fanu tikii ini yiif.

⁵⁰ “Tes i rokap, isau male in rop e musmus lo, ke arafa sabin gamen famusmus fafis u arae? Biil ifasi. Tes i farokap foron inen la, arae gam sabin gamen tapiek arae rokap na tes ae in fatapiek siaroh na fatpoto gam.”

10

Gong tikas i Lin Antu

Metiu 19:1-12; Luk 16:18

¹ Iesu ka apti tinaiwa una falifu na Iudaia ma ka sopaket dan na Ioridan. Ma gur na fanu ri ka la usuf i sabin, ke ka fausum ri arae tom i tel u la.

² Fale Farasi ri ka la usuf i isi rin tof u ke ri ka diik u aragii, “I tortores tom na nagogon kirer le nenge kaltu in lin antu, le biil?”

³ Ke Iesu ka kiliis ri aragii, “Moses i ta ta Nagogon arafa usuf gam?”

⁴ Ri ka kiliis u aragii, “Moses i somangat le nenge kaltu in sisiit na nenge aun buk una puk fakekel isi ik lin antu.”

⁵ Iesu ka fas ri aragii, “Moses i siit ta nagogon ae usuf gam wara le balmi i sorokai kanaka. ⁶ Isau le na tanwaran fakfakiis, ‘God i fakiis ta ruh, tamat ke fifin.’ ⁷ ‘I e wara ae nenge kaltu in la koseng tama ru e tina, ma ik kiis turim tura antu, ⁸ isi ik tikii mang lo ruh.’ Ma biil mang in u lo ruh, biil. Run tapiek itikii sau. ⁹ Pesu, sani ae God ka faturim ta u, gong tikas i tempaek u.”

9:50: Metiu 5:13; Luk 14:34,35   **10:4:** Lo 24:1-4; Metiu 5:31

10:6: Stat 1:27; 5:2   **10:7:** Stat 2:24

¹⁰ Ri ka fis sabin una fel ke berberat na fafausum ri ka diik Iesu sabin isi sani ae i use ta u. ¹¹ Ka kiliis ri aragii, “Male tikas i lin antu ma ka telpes ti fifin sabin, kaltu ae i tel sinangun puur usuf antu famu. ¹² Ke, male ti fifin i lin antu ma ka telpes tikas sabin, fifin sabin ae i tel sinangun puur.”

*Iesu i Fakalok Birbiron Berberat
Metiu 19:13-15; Luk 18:15-17*

¹³ Fale fanu ri ka filange birbiron berberat usuf Iesu isi in luun lima na olri. Isau le berberat na fafausum kia ri ka fakiing ri. ¹⁴ Aunbiing Iesu i par u arae, ka ngaliaf ke ka tara sing ri aragii, “Gam sok ufu birbiron berberat ae usuf iau. Gong gam tikale ri, wara le matanfuntih ke God, ken fanu ae ri arae berberat igii. ¹⁵ Tekentu kanaka ia fas gam, male tikas i ier isi in kau na matanfuntih ke God, isau le biil i arae fabiro kalalik, biil tom ifasi in kau.” ¹⁶ Ke ka diit pes berberat ae, ka luun iun lima na olri ke ka fakalok ri.

*Kaltu ae Ifuun e Minsik kia i Orek tura Iesu
Metiu 19:16-30; Luk 18:18-30*

¹⁷ Aunbiing Iesu ka tipes la sabin, nenge kaltu ka filau usuf i, ka ilepul na mata ma ka diik u aragii, “Rokap na Tom Fafausum, sani ian tel u isi iak kep liu fitliu?”

¹⁸ Ke Iesu ka kiliis u aragii, “Isi sani o ka foteng iau le ia rokap? Biil tikas i rokap, God keskes sau. ¹⁹ O ka usum ta na foron nagogon: ‘Gong o siimete tikas, gong o tel sinangun puur, gong o suksukuum, gong o tiu foes tikas, gong o lem pes ti tier ken tikas, on bulat lo tamam ru e tinam.’”

²⁰ Kaltu ae ka kiliis u aragii, “Tom Fafausum, types u na aunbiing ia kalalik tah, ka papang igii, ia misuut la tom na foron nagogon tikii igii.”

²¹ Iesu ka par una mata ma ka lala mais u ke ka tara sing i aragii, “Nenge tier biitom o pongpong isi. La ma ok sufii foron minmaram tikii, ma pitkalang lo, ok ta u usuf foron lauu. Male on tel u arae, ke kiam e minsik buuui na kukulii. Nami ok fis ke ok mi lo iau.”

²² Aunbiing i ongen orek ae, ka mingmingin e mata ma ka la ini mamais, wara le ifuun kanaka e minmara.

²³ Iesu ka giliim usuf berberat na fafausum kia ke ka tarah, “I ngangaten kanaka isi fanu ae ifuun e minsik kiri, rin kau na matanfuntih ke God.”

²⁴ Berberat na fafausum kia ri ka lala bitit na orek ae. Isau le Iesu ka tara sabin sing ri aragii, “Berberat kiak, i ngangaten kanaka isi fanu rin kau una matanfuntih ke God. ²⁵ I ngangaten usuf kamel isi in kau na solsol na nil una somap, isau le i ngangaten kanaka tom usuf nenge kaltu ae ifuun e minsik kia isi in kau na matanfuntih ke God.”

²⁶ Berberat na fafausum ri ka lala bitit ma ri ka fadiik fis ini ri tom aragii, “Male i arae, ke se mang ifasi ik kep liu fitliu?”

²⁷ Iesu ka par usuf ri ke ka tarah, “Usuf fanu, biil ifasi, isau le God i fasih. God ifasi in tel foron tier tikii.”

²⁸ Pita ka tara sing i aragii, “Par u, keme ka la koseng ta foron tier tikii kimem ke keme ka mi lo wo.”

²⁹ Iesu ka tarah, “Tekentu kanaka ia fas o, se i la koseng fel kia, le koseng foron tualik le foron fene-lik, le koseng tina ru e tama, le koseng berberat

kia, le koseng nanal kia, iwara lo iau ke na Rokap na Fafas, ³⁰ na liu igii, in kep in fuun tom e tier. In kep nenge mar e fel, nenge mar e tualik, nenge mar e fenelik, nenge mar e tina, nenge mar e kalalik kia ke nenge mar e sun nanal kia, ma fanu rin ta fangungut sabin usuf i. Ke na liu ae namih in kep liu fitliu. ³¹ Isau le ifuun ae ri famu ta igii, nami rin mih, ma fanu ae ri mih igii, nami rin famu.”

*Fatuul u e Aunbiing Iesu i Use u le in Met
Metiu 20:17-19; Luk 18:31-34*

³² Iesu i famfamu la ini berberat na fafausum kia aunbiing ri tatatkau la una Ierusalem. Ke berberat na fafausum kia ri ka lala wol, ma fanu sabin ae ri mi lo ri, ri ka sokeh. Iesu ka lame pes sangful ini u e kalalik na fafausum kia una baba ke ka fas ri sabin ini sani ae in tapiék lo. ³³ Ka fas ri aragii, “Par u, igii kerek tatkau mang una Ierusalem, ke rik ta ufu Kalalik ken Kaltu mang una liman foron laulaumet na pris ke foron tom fafausum ini nagogon. Rin nagogon u isi ik met ke rik ta ufu usuf fanu ae biil ri fan Iudaia. ³⁴ Rin morot ini, rin ubis u, rin pis u ke rik siimete u. Isau le na fatuul u e biing, ik apti fis sabin.”

*Sising ke Jems ru e Jon usuf Iesu
Metiu 20:20-28*

³⁵ Namih, iun kalalik ke Sebedi, Jems ru e Jon, ru ka la usuf Iesu ke ru ka tarah, “Tom Fafausum, kama ier le on tel sani ae kaman sising u sing o.”

³⁶ Ke ka diik ru aragii, “Sani kamu ier isi ian tel u kimuh?”

³⁷ Ru ka tarah, “Aunbiing on kiis na memeh kiam, on fakiis kamah turam, neng na miam ke neng na kaisam.”

³⁸ Iesu ka kiliis ru aragii, “Biil kamu usum na sani ae kamu sising isi. Arafah, ifasi kamun yin na kap ae ia yin lo? Ke ifasi kamun kep bapitaiso ae rin baptais iau ini?”*

³⁹ Ru ka kiliis u aragii, “Kama fasih.” Iesu ka fas ru aragii, “Kamun yin na kap ae ia yin lo, ke kamuk kep bapitaiso ae rin baptais iau ini. ⁴⁰ Isau le isi kiis na miang le na kaisang, biil e tier kiak isi ian ta u, biil. God tom in ta u usuf fanse ae ka fageges ta u usuf ri.”

⁴¹ Ma aunbiing sangful e kalalik na fafausum ri ka ongen u arae, ri ka ngaliaf ulo Jems ru e Jon. ⁴² Iesu ka kam turim ri ke ka tarah, “Gam usum le fanse ae ri foteng ri arae foron king ken fanu ae biil ri fan Iudaia, ri lala nagogon fanu la. Ma piran famfamu kiri sabin ri luun foron rakrakai na nagogon la na olon fanu. ⁴³ Isau le gong gam tara arae ri. Male tikas i ier le in laumet lo gam, ke in fasabiro pes u tom ma ik tapiiek arae tom foim kimi. ⁴⁴ Ma se i ier le in famfamu kimi, ke in fafauun ken fanu tikii. ⁴⁵ Wara le Kalalik ken Kaltu sabin biil i tapiiek isi fanu rin lupes u, biil. I tapiiek isi i tom in lupes fanu ke ik ta liu kia tom una fil fafis fanu fuun.”

10:38: Luk 12:50 * **10:38:** Fale tom tasum na Buk na Gogoh ri wol le kap i e fakileng na fangungut ae Iesu in kalsakai u, ke bapitaiso i e fakileng na minet kia **10:42:** Luk 22:25,26 **10:43:** Metiu 23:11; Mak 9:35; Luk 22:26

*Iesu i Farokap Matan nenge Kut
Metiu 20:29-34; Luk 18:35-43*

⁴⁶ Ke ri ka tapiek na Jeriko. Aunbiing Iesu turan berberat na fafausum kia ke tara gur na fanu sabin ri apti tinaiwa, nenge kaltu ae i kut, asa e Bartimeus (kamtinan as ae le kalalik ke Timeus), i kiis la na baban sal isi sising fanu. ⁴⁷ Aunbiing i ongen u le Iesu tina Nasaret apie, ka tautau aragii, “Iesu, kalalik ke Dewit, on mais iau!”

⁴⁸ Ma fanu fuun ri ka fakiing u isi in kiis fofu. Isau le ka lala tautau mang tom aragii, “Kalalik ke Dewit, on mais iau!”

⁴⁹ Iesu ka sotih ma ka tarah, “Tawi u uga.” Ri ka tawi pes kut ae ke ri ka tara sing i aragii, “In ro-rokiis e balam! Aptih! Iesu i tawi o.” ⁵⁰ Bartimeus ka lin ufu dolon kaen kia, ka sirok ma ka la usuf Iesu.

⁵¹ Ke Iesu ka diik u aragii, “Sani o ier isi le ian tel u ini wo?”

Kut ae ka kiliis u aragii, “Tom fafausum, ia ier isi par.”

⁵² Iesu ka fas u aragii, “La mang, unune kiam ka faliu ta wo.” Fanpil ka par ke ka mi lo Iesu tole sal.

11

*Iesu i Kau na Ierusalem arae King
Metiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19*

¹ Aunbiing ri ka la fatat Ierusalem, ri ka tapiek na Betfage ke Beteni na Pungpung na Olif, ke Iesu ka wuun ufu iwu e kalalik na fafausum kia. ² Ka fas ru aragii, “Kamu la una maleh ae na famu lo kamuh. Aunbiing kamun tapiek, kamun par nenge fabiro dongki ae biil biitom tikas i kiis lo, ri

kabet ta u aiwa. Puk ufu ke kamuk tangne u uga. ³ Male tikas in diik kamu le, ‘Isi sani kamu ka tel u arae?’ ke kamun kiliis u le, ‘Kumguui imel e foim kia lo ma biil in sawin, ke ik filange fafis u sabin.’ ”

⁴ Aunbiing ru ka la, ru ka tafe dongki ae ri kabet ta u na nenge matanfel na bulin sal ke ru ka puk pes u. ⁵ Fale fanu ae ri soti ta aiwa, ri ka diik ru aragii, “Kamu puk ufu dongki ae isi sanih?” ⁶ Ru ka kiliis ri ini orek ae Iesu i fas ta ru ini, ke ri ka somangat ufu usuf ruh. ⁷ Ru ka tangne fabiro dongki ae usuf Iesu ke ru ka sol ini iun dolon kaen kiru na olon dongki ae, ma Iesu ka kiis lo. ⁸ Fanu fuun ri ka sol ini foron dolon kaen kiri sabin tole sal, ke fal ri pakat foron akan au tina topormok ma ri ka sol ini tole sal. ⁹ Ma fanu ae ri famfam u la ke ae ri mimi la, ri ka famam tautau aragii, “Osana!”

“Fafakalok usuf ier ae i la uga ini asa Kumguui!”

¹⁰ “Fafakalok una matanfuntih ke tama kerer Dewit ae in tapiek!”

“Osana ubae na mawe!”

¹¹ Aunbiing Iesu i kau na Ierusalem, ka la una Felun Tunmapek. Ka par tikii ta foron tier, isau le ka fis una Beteni turan sangful ini u e kalalik na fafausum kia, wara le ka efef mang.

*Iesu i Bo Au na Fik
Metiu 21:18-19*

¹² Na biing namih, aunbiing ri fis tina Beteni, Iesu ka fitol. ¹³ Ka par nenge au na fik tina tapak, i batong rokap ke ka la isi par u, isi ti fale fua.

Aunbiing i tapiiek aiwa na pikli, ka par u le biil ti fua, awu kanan sau, wara le biil biitom e taul fua ken fik. ¹⁴ Ke ka fas au na fik ae aragii, “Tipos u igii, biil sabin tikas in ien ti fuam.” Berberat na fafausum kia ri ongen u i use u arae.

*Iesu i Fes fasuu Fanu tina Felun Tunmapek
Metiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22*

¹⁵ Aunbiing ri ka tapiiek na Ierusalem, Iesu ka kau na palgan ubiif kale Felun Tunmapek. Ka fes fasuu fanu tinaiwa, ae ri famam fifiil turan fanu sabin ae ri sufii foron tier isi fanu rik fiil u. Ka fabereng foron luuf ini fanu ae ri famam sokiliis pitkalang* ke foron luuf ken fanu ae ri sufii foron bun. ¹⁶ Ma biil i somangat pes fanu isi rin soleng palgan ubiif kale Felun Tunmapek ini foron tier una fifiil. ¹⁷ Aunbiing i fausum ri, ka tarah, “Ri siit ta u na Buk na Gogoh aragii, ‘Rin foteng fel kiak le Felun Sising ken fanu tikii na piklinbat.’ Isau le gam ka tel u bin arae ‘salan mumumun ken foron tom sisii.’”

¹⁸ Foron laulaumet na pris ke foron tom fafausum ini nagogon sabin ri ka ongen u ma ri ka tipos im sal una siimete u. Ri soke u, wara le fanu tikii ri pangang na foron fafausum kia.

¹⁹ Na efef, Iesu turan berberat na fafausum kia ri ka suu tina nanal na fel na Ierusalem.

*Au na Fik i Mang
Metiu 21:20-22*

---

* **11:15:** Fan Iudaia ri tikale fanu isi gong ri fafen na Felun Tunmapek ini pitkalang ken fan Rom, ke tina fale maleh sabin, wara le imel e tantanwan foron king kiri ae lo. Pesu, ri sokiliis u na Felun Tunmapek una pitkalang kiri tom. **11:17:** Aisaia 56:7; Jeremia 7:11

²⁰ Na biingbiing, aunbiing ri toltole sal fis la, ri ka par u le au na fik ae ka mang tikii ta tina foron bauli. ²¹ Ke Pita ka wolpes orek ke Iesu ke ka tara sing i aragii, “Rabi, par u! Au na fik ae o bo ta u, ka mang tah!”

²² Iesu ka kiliis u aragii, “Gamen unune lo God. ²³ Tekentu kanaka ia fas gam, male tikas i fas pungpung igii le, ‘Aptih ma ok luut na palgantes,’ ma biil iwu e wolwol kia, isau le i unune tom le in tapiiek, ke in tapiiek tom arae. ²⁴ Pesu, ia ka fas gam, foron tier tikii ae gam sising isi, gamen unune le gam ka kep ta u, ke God ik ta u usuf gam. ²⁵⁻²⁶ Aunbiing gam sotih isi sising ma gam ka wolpes ti sinang laulau ae tikas i tel ta u ulo gam, gamen wol ufu, isi Tata buuii na kukulii ik pa ufu foron sinang laulau sabin kimi.”†

*Ri Galte Iesu isi Rakrakai ae i Tel Foim ini
Metiu 21:23-27; Luk 20:1-8*

²⁷ Ri ka tapiiek sabin bae na Ierusalem. Aunbiing Iesu ka la na palgan ubiif kale Felun Tunmapek, foron laulaumet na pris, foron tom fafausum ini nagonon turan foron famfamu ri ka la usuf i ²⁸ ke ri ka diik u aragii, “Rakrakai tinga o tel foron tier igii ini? Se i ta u e rakrakai sing o una tel foron tier igii?”

²⁹ Iesu ka kiliis ri aragii, “Ia sabin ian diik gam ini nenge fagalte. Male gamen kiliis iau, ke ian fas gam ini rakrakai tinga ia tel foron tier igii ini.

11:23: Metiu 17:20; 1Korin 13:2   **11:25-26:** Metiu 6:14,15

† **11:25-26:** Fale tom tasum na Buk na Gogoh ri wol le fale orek biitom na rina igii, i aragii: *Isau, male biil gam wol ufu sinang laulau kia, Tata sabin buuii na kukulii biil in pa ufu foron sinang laulau kimi.*

³⁰ Gam fas iau, bapitaiso ke Jon tinbae na kukulii, le sing fanu sau?”

³¹ Ke ri ka ngurke u tom na fatpoto ri aragii, “Male keren tara le, ‘tinbae na kukulii,’ ke in diik kerer le, ‘Isi sani biil gam unune lo?’” ³² Isau le, gong kere tara le, ‘sing fanu sau.’” Ri use u arae, wara le ri soke fanu, wara fanu tikii ri unune le Jon i nenge profet. ³³ Ke ri ka kiliis u sau aragii, “Biil keme usum.”

Iesu ka tara sing ri aragii, “Iau sabin, biil ian fas gam le rakrakai tinga ia tel foron tier igii ini.”

12

Orek Fatoftof lon foron Tom Foim na Porpor Wain

Metiu 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Namih, Iesu ka types fas ri sabin ini foron orek fatoftof igii: “Nenge kalu i so nenge porpor wain ke ka ubiif kale u. Aiwa na palgan porpor wain ae, ka tuung nenge fat una bing turim danun wain, ke ka tel nenge fabiro fel ae i kangkang ken tom parpar kaleh. Namih, ka ta porpor wain ae usuf fale tom foim isi rin parpar kale ta bii lo, ma ka la na nenge ninla. ² Na taul lulus, ka wuun ufu nenge fafauun usuf foron tom foim ae, isi ti fale fuan wain sing ri tina porpor wain kia. ³ Isau le ri ka luse u, ri ka pakti ke ri ka wuun fafis u ini lima kanan sau. ⁴ Ke taman porpor wain ae ka wuun ufu nenge fafauun sabin usuf ri, ri ka paket u na paklu ke ri ka famatlawen u. ⁵ Ka wuun ufu nenge fafauun sabin, ke ri ka siimete u. Ka wuun ufu

ifuun sabin, isau le ri ka paket fal ke ri ka siimete fal.

⁶ “Ka tikii mang aiwa tura, e ke kalalik tutus, ae i ier kanaka isi. Ka wuun ufu mang tom usuf ri ma ka tarah, ‘Rin bulat lo keng kalalik.’ ⁷ Isau le foron tom foim ri ka put orek aragii, ‘Ier ae in ti kiliis tama. Kere mang, kerek siimete u isi kirer mang e porpor wain ae tama i fakale ta u ini.’ ⁸ Ri ka luse u, ri ka siimete u ke ri ka lin fasuu u tina porpor wain ae.

⁹ “Sani sabin taman porpor wain ae ik tel u? In la ma ik siimete foron tom foim ae ma ik ta porpor wain ae usuf fale fanu keskes. ¹⁰ Arafah, biil gam wes sun orek ae na Buk na Gogoh? I use u le, ‘Tuh ae foron tom tel fel ri puris ta u, ka tapiiek temin tuh.

¹¹ Tier igii Kumguui tom i tel ta u, ma i rokap kanaka na parpar kirer.’ ”

¹² Ke foron famfamu ken fan Iudaia ri ka im sal isi rin luse Iesu, wara le ri usum le i use orek fatoftof igii ulo ri. Isau le ri soke gur na fanu ae, pesu ri ka la koseng u.

Fagalte isi Fiil Takiis usuf Sisar

Metiu 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ Namih, ri ka wuun ufu fale Farasi turan fale fanu ke Erot usuf Iesu, isi rik tatakuun pes u ini ti orek ae in use u. ¹⁴ Aunbiing ri la usuf i, ri ka tarah, “Tom fafausum, keme usum le o tom tortores, ma biil o wol pes sani fanu ri use u ulo wo. Fafausum kiam i fafasi sau usuf fanu tikii ma o fausum tekentu ri la tom ini sinangu God.

Arafah, i tortores le keren fiil takiis usuf Sisar,* le biil? ¹⁵ Arafah, keren ta u le biil?”

Ka iliim ta lem kiri, pesu ka diik ri aragii, “Isi sani gam ka ier isi takun iau? Ti dinaria† uga iak par u.” ¹⁶ Ke ri ka ta nenge dinaria usuf i. Ke ka diik ri aragii, “Tantanwa se ke asa se igii lo?”

Ke ri ka kiliis u aragii, “Sisar.”

¹⁷ Ke ka fas ri aragii, “Sani ke Sisar, ta u usuf Sisar, ma sani ke God, ta u usuf God.” Ke ri ka lala bitit lo.

Fagalte isi Fakekel na Biingen Apaptifis

Meti 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ Namih, foron Sadusi ri ka la usuf Iesu. Ri use u la le biil ti apaptifis. Ri ka la ini nenge fagalte ke ri ka tarah, ¹⁹ “Tom fafausum, Moses i siit ta u usuf kerer aragii, male nenge kaltu i met koseng antu ma biil ti kalalik kiruh, ke tualik in telpes makos ae, isi ik fapuar ti berberat ke tualik ae ka met tah.

²⁰ Nenge ifit latualik, neng famu i fakekel ta ke ka met ma biil ti kalalik kia. ²¹ Ke fawu u e tualik ka telpes makos kia, ke ka met sabin koseng u ma biil ti kalalik kia. Ma fatuul u sabin arae. ²² Ifit latualik tikii ae ri telpes ta fifin ae, ke ri ka met ma biil ti kalalik kiri. Namih, fifin sabin ae ka met. ²³ Na biingen apaptifis, fifin ae in antu se tutus mang lo ri? Wara le ri fit tikii ri telpes ta u.”

²⁴ Iesu ka kiliis ri aragii, “Gam ka la ger tah, wara le biil gam usum na foron orek ae na Buk na Gogoh ke na rakrakai sabin ke God. ²⁵ Aunbiing foron

---

* **12:14:** Sisar i e asan laulaumet na matanfuntih na Rom, turan foron falifu tikii ae ri kiis na piklin nagogon tina Rom † **12:15:** Pitkalang ken fan Rom ri foteng u ini dinaria **12:18:** Aposel 23:8
12:19: Lo 25:5

minet rin apti fis, biil rin to fakekel sabin, biil. Rin arae foron angelo buuui na kukulii. ²⁶ Gam use u le biil ti apaptifis. Arafah, biil biitom gam wes ususe ae na buk ke Moses na au ae i sok? God i fas Moses aragii, ‘Ta God ke Abaram, God ke Aisak ke God ke Jekop.’ ²⁷ God biil i God ken foron minet, biil. I God ken fanu ae ri liu. Gam la ger kanaka.”

Iun Nagogon ae i Laumet Kanaka

Metiu 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ Neng lon foron tom fafausum ini nagogon i la ma ka ongen Iesu i fafapit la turan foron Sadusi. Ka ongen u le i kiliis fakasi ri, ke ka diik u aragii, “Nagogon sa i laumet kanaka lon foron nagogon tikii?”

²⁹ Iesu ka kiliis u aragii, “Igai e nagogon ae i laumet kanaka, ‘Fan Israel, gam ongen u: Kumguui God kirer, i keskes sau i e God. ³⁰ On ier isi Kumguui, God kiam, ini balam tikii, ini tanwam tikii, ini wolwol tikii kiam ke ini rakrakai tikii kiam.’ ³¹ Ma fawu u e nagogon i aragii: ‘On ier isi ier ae na fatat o, arae o ier isi wo tom.’ Biil ti nagogon i laumet lon iwu e nagogon igii.”

³² Tom fafausum ini nagogon ae ka tara sing Iesu aragii, “Tom fafausum, i tekentu kanaka, i tortores e orek kiam, le God itikii sau ma biil sabin tikas awii. ³³ Keren ier isi God ini balrer tikii, ini wolwol tikii kirer ke ini rakrakai tikii kirer. Ke kerek ier isi fanse ae na fatat kerer, arae kere ier isi kerer tom. Iun nagogon igii, ru laumet kanaka lon foron tunmapek tikii ae ri ta u usuf God, ke foron fafen sabin.”

12:26: KisimBek 3:6   **12:29:** Lo 6:4,5   **12:31:** WokPris 19:18

12:32: Lo 4:35   **12:33:** Hosea 6:6

³⁴ Aunbiing Iesu i par u le tom fafausum ae i kiliis fakasi u tom, ka tarah, “Biil o tapak tina matanfuntih ke God.” Ma tipes u mang aiwa, ri ka binbin mang isi diik Iesu ini ti fagalte.

Mesaia i e Kumguui ke Dewit

Metiu 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Aunbiing Iesu i fafausum ri la awii na Felun Tunmapek, ka diik ri aragii, “Isi sani foron tom fafausum ini nagogon ri ka tara le Mesaia i e kalalik ke Dewit? ³⁶ Tanwa Kalkaluu i susuef ta ulo Dewit ma ka tarah,

‘Kumguui God i tara sing Kumguui kiak:

Kiis na miang,

papang na aunbiing ian luun foron tuui kiam
na piklin kekem.’

³⁷ Dewit tom i foteng ta Mesaia le i Kumguui kia. Male i arae, in tapiek kalalik ke Dewit arafah?”

Tumarang lon foron Tom Fafausum ini Nagogon

Metiu 23:1-36; Luk 20:45-47

Tara gur na fanu ae ri laes kanaka aunbiing ri ongen orek ke Iesu.

³⁸ Aunbiing i fafausum ri la, ka tarah, “Gamen tumarang lon foron tom fafausum ini nagogon. Ri ier la isi rin soleng fanu ini foron rokap na kilkiliis, ke ri ka ier la isi fanu rin faorek pes ri ini bulat na foron salan la turim. ³⁹ Ma ri ier isi kiis la tom na foron nian kiiskiis kausi na foron felun lotu, ke nian kiiskiis ken foron laulaumet na foron tel inen. ⁴⁰ Ri farop minmaran foron makos la, ke ri ka tel foron dolon sising la isi fanu rik par ri.

Matngan fanu arae, in laulau kanaka e fangungut rin kep u.”

Fafen ken nenge Lauu na Makos

Luk 21:1-4

⁴¹ Iesu i kiis ta fatat isi salan luun pitkalang na Felun Tunmapek ke ka par fanu fuun ri famam luun pitkalang. Ifuun e fanu ae ifuun e minsik kiri, ri luun piran pitkalang aiwa na salan luun pitkalang. ⁴² Isau le nenge lauu na makos, ka la ma ka luun iwu sau e fabiro pitkalang ae i afi kanaka.

⁴³ Iesu ka tawi pes berberat na fafausum kia, ke ka fas ri aragii, “Tekentu kanaka ia fas gam, lauu na makos igii, i luun tara pitkalang na salan luun pitkalang lon fanu tikii igii. ⁴⁴ Ri tikii ri ta u tina foron minsik kiri. Isau le lauu na makos igii, i ta ufu foron tier tikii kia, foron tier tikii ae in fasi na kiis kia.”

13

Iesu i Use u le Felun Tunmapek in Laulau

Metiu 24:1-2; Luk 21:5-6

¹ Aunbiing Iesu ka suu tina Felun Tunmapek, neng lon berberat na fafausum kia ka tara sing i aragii, “Tom fafausum, par foron rokap na fel igii ae ri tel ta u ini pirpiran fat.”

² Iesu ka kiliis u le, “O par piran fel igii? Namih, biil mang in tikii e fat in borong na olon neng, rin lin sabalke ri tikii.”

Foron Fakileng na Farfarop na Biing

Metiu 24:3-14; Luk 21:7-19

³ Aunbiing Iesu i kiis bae na olon Pungpung na Olif ma ri ka par una Felun Tunmapek, Pita, Jems,

Jon ke Enru ri ka diik fakum u aragii, ⁴ “Fas kemem, nangis foron tier igii in tapiiek? Ke matngan fakileng arafa in finngas u le foron tier igii, fatat ik suut?”

⁵ Iesu ka kiliis ri aragii, “Gamen tumarang, tarama tikas ka fabal gam. ⁶ In fuun rin la ini asang ma rik use u lo ri tom le, ‘Iau e Mesaia’, ke rik fabal fanu fuun. ⁷ Aunbiing gamen ongen fapaket ke babauus na foron fapaket, gong gam nangnangih, wara le foron tier arae in tapiiek tom, isau le farfarop na biing biil biitom. ⁸ Nenge funmat in fapaket turan nenge funmat, ke nenge matanfuntih in fapaket turan nenge matanfuntih. Gih turan fitol in tapiiek na fale maleh. Foron tier igii in arae tanwaran fangungut ae nenge fifin i kalsakai famu u, aunbiing i fafang.

⁹ “Gamen tumarang. Fanu rin ta ufu gam na liman foron tom nagogon ma rik pis gam awii na foron felun lotu. Gamen ti na matan foron famfamu na matanfuntih turan foron king, i wara lo iau, ke gamek famalal iau usuf ri. ¹⁰ Ma Rokap na Fafas in la famu usuf foron funmat tikii na piklinbat. ¹¹ Aunbiing rin dat gam una nagogon, gong gam lala wol isi sani gamen use u. Gamen use orek sau ae Tanwa Kalkaluu in fas gam ini na aunbiing ae, wara le biil e gam ae gamen orek, biil. Tanwa Kalkaluu tom.

¹² “Nenge kaltu in somangat ufu tualik isi rin siimete u, ke nenge kaltu in somangat ufu ke kalalik isi rin siimete u. Berberat rin fapaket turan foron temri ke tinri ke rik somangat ufu ri, isi fanu rik siimete ri. ¹³ Ma fanu tikii rin ememse gam, i

wara na asang. Isau le se i tifat una farfarop, God in faliu u.

*Fafanau isi nenge Tier Laulau in Tapiek
Metiu 24:15-28; Luk 21:20-24*

¹⁴ “Gamen par nenge tier ae i laulau kanaka in tapiek, in kiis na falifu ae biil i tortores le in kiis lo ma ik fadu u. Se i wes foron orek igii, i rokap le in malal ulo. Na aunbiing ae, fanse ae ri kiis na falifu na Iudaia, rin fin una foron pungpung. ¹⁵ Male tikas bae na olon fel kia, aunbiing in puh, gong i kau isi kep fasuu ti minmara. ¹⁶ Ke male tikas awii na mok, gong i fis una fel isi kep kililiis kia. ¹⁷ Kiskam kanaka sing foron tian turan kelefin ae ri fasfasus na aunbiing ae. ¹⁸ Gamen sising isi foron tier igii gong i tapiek na funiil ae falifu i mir la. ¹⁹ Wara le foron biing ae, tatawin in laumet kanaka tom na foron tatawin ae i tapiek la aga na piklinbat, types u na aunbiing God i fakiis ta piklinbat papang igii ma namih, biil sabin in mel e tatawin in arae. ²⁰ Male Kumguui biil in kiit fatukli aunbiing na tatawin ae, ke biil tikas in liu. Isau le, ka kiit fatukli u, wara lon fanu ae ka tus pes ta ri ma ka somangat pes ta ri. ²¹ Na aunbiing ae, male tikas in fas gam le, ‘Par u! Igii e Mesaia!’ le ‘Par u! Ae e Mesaia!’ gong gam unune lo. ²² Wara le foron mesaia famfabal ke foron profet famfabal rin tapiek. Ke rik fatapiek foron fakileng ke foron tier an fabitit. Male ri fasih, ke rik fabal fanu ae God ka tus pes ta ri. ²³ Pesu gamen tumarang. Igii

---

13:14: Daniel 9:27; 11:31; 12:11   **13:15:** Luk 17:31   **13:19:** Daniel 12:1; Parpar 7:14

ia ka fas famu gam mang ini foron tier tikii ae in tapiek.

Kalalik ken Kaltu in Tapiek

Metiu 24:29-31; Luk 21:25-28

²⁴ “Na foron biing nami sau na tara tatawin ae, ‘matan pisiih in kubunor, funiil biil in to popos,

²⁵ foron keltot rin luut tinbae na bat ma foron tier buiii na bat rik nut.’

²⁶ “Na aunbiing ae, fanu rin par Kalalik ken Kaltu in tapiek na laukaf ini tara rakrakai ke memeh kia. ²⁷ Ma in wuun foron angelo kia isi tel turim fanu kia ae ka tim pes ta ri tina ifet e matan kif, tina nenge baban nanal una nenge baba sabin.

Gamen Kep Usum tina Au na Fik

Metiu 24:32-35; Luk 21:29-33

²⁸ “Gamen kep usum tina au na fik. Aunbiing foron kubu i kuum ke foron awu ka tampalas, gamek usum le foron funiil ae falifu i tuntun la ka fatat. ²⁹ Ifasi sabin arae, aunbiing gam par tier ae ia use ta u i taptapiek la, ke gamek usum le aunbiing ka fatat, ae mang na matanfel. ³⁰ Tekentu kanaka ia fas gam, fanu na ulul igii biil tom rin mangmangal, ke foron tier tikii igii ik tapiek. ³¹ Kukulii turan piklinbat run mangmangal, isau le foron orek kiak biil in to mangmangal.

Biil tikas i Usum na Biing ke na Aunbiing

Metiu 24:36-44

13:24: Aisaia 13:10; Esekiel 32:7; Joel 2:10,31; 3:15; Parpar 6:12

13:25: Aisaia 34:4; Parpar 6:13; Joel 2:10   **13:26:** Daniel 7:13; Parpar 1:7

³² “Biil tikas i usum na biing ke na aunbiing. Foron angelo sabin buuii na kukulii tura ke Kalalik biil ri usum, biil. Tata keskes sau. ³³ Gamen tumarang ke gamek geges! Wara le biil gam usum le nangis e aunbiing ae in tapiiek. ³⁴ I arae nenge kalu ae i geges isi in la na nenge ninla. Ka luun fel kia na liman foron fafauun kia isi rin fofonoi lo. Ka tem foron foim usuf temtem tikii lo ri, ke ka fas tom parpar kale na matanfel isi in parpar rokap.

³⁵ “Pesu, gamen tumarang, wara le biil gam usum na aunbiing sa taman fel in tapiiek. Tarama in tapiiek na efef, le na fapot, le na aunbiing to in teng, le na biingbiing. ³⁶ Male in tapiiek sape, ke gong i tafe gam le gam gok. ³⁷ Sani ia fas gam ini, ia fas fanu tikii sabin ini le, ‘Gamen tumarang!’ ”

14

Ri Im Sal isi Siimete Iesu

Metiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

¹ Iwu e biing famu na Ngasa na Liuliu Kulef ke Ngasa na Beret ae biil ti is lo, foron laulaumet na pris turan foron tom fafausum ini nagogon ri ka im sal isi rin luse fakum Iesu ma rik siimete u. ² Ri ka tarah, “Gong kere tel u na aunbiing na ngasa, tarama fanu ri ka fapaket.”

Nenge Fifin i To Sanda na Olo Iesu

Metiu 26:6-13; Jon 12:1-8

³ Iesu tinawii biitom na Beteni na fel ke Saimon ae pakanini i sem ta lepra. Aunbiing i ienien la, nenge fifin ka la usuf i ini nenge sanda ae i furung rokap ma ri foteng u ini nat. I fen kanaka e mata

ma pungu ri tel u ini fat ae ri foteng u ini alabasta. Ka bayi ufu mata ke ka fore u na olo Iesu.

⁴ Fale fanu ae ri kiis ta aiwa, ri ka ngaliaf ma ri ka tara fis tom sing ri aragii, “Isi sani ka falange sanda igii? ⁵ Ifasi le tikas in fiil pes u ini ituul e mar ma tiga e dinaria,* isi ik ta u usuf foron lauu.” Ke ri ka belbel orek ulo.

⁶ Isau le, Iesu ka tara sing ri aragii, “Sok ufu. Isi sani gam ka fatel u? Tier igii i tel u ulo iau i rokap kanaka. ⁷ Foron lauu rin kiis fitliu naismi, ke ifasi gamen lupes ri na aunbiing sa gam ier isi. Isau le iau, biil ian to kiis fitliu tura gam. ⁸ Sani ae ifasi le in tel u, ka tel fasuut ta u. I fore sanda igii na olong, una fageges famu pununfong isi biingen ilile kiak. ⁹ Tekentu kanaka ia fas gam, na foron maleh tikii na piklinbat, aunbiing rin fafas ini Rokap na Fafas, sani fifin igii i tel ta u, rin use u una namnamne tirik isi.”

Judas i Somangat isi in Ta ufu Iesu

Metiu 26:14-16; Luk 22:3-6

¹⁰ Iudas Iskariot neng lon nenge sangful ini u e kalalik na fafausum, ka la usuf foron laulaumet na pris isi in ta ufu Iesu una limri. ¹¹ Aunbiing ri ongen u arae, ri ka lala laes ke ri ka falimlim le rin suat u tom. Ke Iudas ka tipes im isi ti aunbiing rokap isi ik ta ufu Iesu una limri.

Iesu turan Berberat na Fafausum kia ri Ien Inen na Liuliu Kulef

Metiu 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30

---

* **14:5:** Pitkalang kiri, ri foteng u ini dinaria. Ituul e mar e dinaria i aragii fifil ken nenge kalu na nenge bet. **14:7:** Lo 15:11

¹² Na biing famu na Ngasa na Beret ae biil ti is lo, aunbiing ri siimete natun sipsip la lo una Ngasa na Liuliu Kulef, berberat na fafausum ri ka diik Iesu aragii, “Fia o ier le kemen la isi fageges inen kiam wa una Ngasa na Liuliu Kulef?”

¹³ Ke ka wuun ufu iwu e kalalik na fafausum kia ma ka fas ru aragii, “Kamun kau na Ierusalem, ma nenge kaltu ae i kusep nenge luunluun dan in tafe kamuh. Kamun mi lo ¹⁴ una fel ae in kau lo, ke kamuk diik taman fel ae aragii, “Tom Fafausum i diik le, fiawa e falifu ae i turan berberat na fafausum kia rin ien inen na Liuliu Kulef lo?” ¹⁵ Ke ik finngas kamu ini nenge tara sun fel bae na mawe na fel, ae ri ka tumarngge ta u ma ri ka fageges ta u. Ke kamuk fageges inen arer aiwa.”

¹⁶ Iun kalalik na fafausum ae ru ka kau na Ierusalem, ke ru ka tafe foron tier tikii arae tom Iesu i fas ta ru ini. Ke ru ka fageges inen na Liuliu Kulef.

¹⁷ Na efef, Iesu turan sangful ini u e kalalik na fafausum kia ri ka tapiek. ¹⁸ Aunbiing ri ienien la, Iesu ka tarah, “Tekentu kanaka ia fas gam, neng lo gam tom igii i ienien la turang, in ta ufu iau una liman foron tuui.”

¹⁹ Ka purngis kanaka e balri ke temtem tikii lo ri ka tarah, “O use iau?”

²⁰ Ke Iesu ka fas ri aragii, “Neng lo gam tom e sangful ini u e kalalik na fafausum, ae i falum beret na dis turang. ²¹ Kalalik ken Kaltu in met tom arae ri siit ta u na Buk na Gogoh. Isau le kiskam kanaka sing ier ae in ta ufu una liman foron tuui. In rokap male biil in pang tah.”

Inen ke Kumguui

Metiu 26:26-30; Luk 22:14-20; 1Korin 11:23-25

²² Aunbiing ri ienien la, Iesu ka kep beret, ka fotrokap lo usuf God, ka simsibik u ke ka fen berberat na fafausum kia ini ma ka tarah, “Igii e pununfong, gam kep u.”

²³ Namih, ka kep kap na wain, ka fotrokap lo usuf God, ka ta u usuf ri ke ri tikii ri ka yin lo.

²⁴ Ke ka fas ri aragii, “Igii e daung ae i ring isi fanu fuun, ae i fasuut falimlim ke God isi fanu kia.

²⁵ Tekentu kanaka ia fas gam, biil sabin ian umin danun wain igii papang na aunbiing ian umin wain fuu na matanfuntih ke God.”

²⁶ Aunbiing ri ka sek ta nenge seksek, ri ka suuh ke ri ka la una Pungpung na Olif.

Iesu i Use Famu u le Pita in Fakawe ufu

Metiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38

²⁷ Iesu ka fas ri aragii, “Gam tikii gamen fin koseng iau, arae ri siit ta u na Buk na Gogoh le God i tarah,

‘Ian siimete tom fofonoi na sipsip,

ke foron sipsip rik fin sararah.’

²⁸ Isau le aunbiing ia ka apti fis tah, ian famu lo gam una Galili.”

²⁹ Pita ka tara sing i aragii, “Taftawa le ri tikii rin fin koseng o, iau biil tom.”

³⁰ Iesu ka kiliis u aragii, “Tekentu kanaka ia fas o, igii na wor aunbiing to biil biitom fawu i teng, ke fatuul ok fakawe ufu iau.”

14:24: KisimBek 24:8; Jeremia 31:31-34   **14:27:** Sekaraia 13:7

14:28: Metiu 28:16

³¹ Isau le Pita ka rakrakai tom le, “Taftawa le ian met turam, biil tom ian fakawe ufu wo.” Ke berberat na fafausum tikii sabin, ri ka use u arae.

Iesu i Sising na Getsemani

Metiu 26:36-46; Luk 22:39-46

³² Iesu turan berberat na fafausum kia ri ka la una nenge falifu asa e Getsemani, ke ka fas ri aragii, “Gamen kiis sau aga ma iak sising.” ³³ Ke ka telpes Pita, Jems ke Jon. Na aunbiing ae, ka types kalsakai tara mamais ma ka purngis e bala. ³⁴ Ka fas rituul aragii, “Mamais ifuun na balang ma fatat iak met. Gamtuulen kiis agawa ma gamtuulek mat.”

³⁵ Ka mamlik la ituul sau, ke ka luutuf na nanal ma ka sising le, male ifasi, ke aunbiing ae gong i tapiiek lo. ³⁶ Ka sising aragii, “Aba,† Tata, o fasi on tel foron tier tikii, tel ufu kap‡ igii koseng iau. Isau le gong o mi lo arae na wolwol kiak, mi tom lo arae na wolwol kiam.”

³⁷ Aunbiing i fis, ka par u le tuul kalalik na fafausum kia rituul masun. Ke ka diik Pita aragii, “Saimon, arafah, o ka masun bin? Biil ifasi on mat bii pes ti fatuklin aunbiing?” ³⁸ Mat ma gamtuulek sising, tarama gamtuul ka luut na fatoftof. Tanwa gamtuul i gesges, isau le fo gamtuul i mut.”

³⁹ Ke, ka la ma ka sising sabin arae sau i sising ta na famu. ⁴⁰ Aunbiing ka fis sabin, ka par u le rituul ka masun fis tah, wara le matrituul i tatawin kanaka. Biil rituul usum na sani rituulen use u usuf i.

---

† **14:36:** Aba na orek Aramik le Tata   ‡ **14:36:** Kap i e fakileng na fangungut ae Iesu in kalsakai u.

⁴¹ Fatuul u e aunbiing ka fis sabin ke ka tarah, “Gamtuul borborong la biitom? Ka fasi mang. Aunbiing igii mang ka tapiek tah. Par u, igii mang rik ta ufu Kalalik ken Kaltu una liman foron tom tel sinang laulau. ⁴² Aptih, kerek la. Par u, kaltu ae in ta ufu iau apiek mang.”

Ri luse Iesu

Metiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12

⁴³ Aunbiing Iesu i ororek la, Iudas neng lon sangful ini u e kalalik na fafausum, ka tapiek turan nenge gur na fanu. Ri kep foron popok una fapaket turan foron kapsil. Foron laulaumet na pris turan foron tom fafausum ini nagogon ke foron famfamu ri wuun ufu ta ri.

⁴⁴ Ier ae in ta ufu Iesu ka fas famu ta fanu ae ini matngan fakileng ae in tel u ulo Iesu. I fas ta ri aragii, “Ier ae ian dor u, i sau e kaltu ae. Gam luse u ke gamek lame ufu, ma matmi ta tom lo.”

⁴⁵ Fanpil Iudas ka la usuf Iesu ke ka faorek pes u aragii, “Rabi!” Ke ka dor u. ⁴⁶ Ke ri ka pose lo ma ri ka dat pes u. ⁴⁷ Neng lon fanu ae ri soti ta awii na fatat, ka fut ufu popok una fapaket kia ke ka kasim ufu balbalun fafauun ken famfamu ken foron pris.

⁴⁸ Ke Iesu ka tara sing ri aragii, “Arafah, awii ngan ia nenge tom sisiimete, ae gam ka la ini foron popok una fapaket turan foron kapsil isi luse iau, beh? ⁴⁹ Foron biing tikii ia kiis la tura gam ma ia ka fausum fanu la na Felun Tunmapek, ke biil gam luse iau. Isau le ka tapiek aragii una fasuut orek ae na Buk na Gogoh.” ⁵⁰ Ke berberat na fafausum tikii kia ri ka apti koseng u ma ri ka fin.

⁵¹ Nenge guam ae i mimi la lo Iesu, i fis ta u sau ini nenge kaen. Aunbiing ri luse u, ⁵² ka sok ufu kaen kia aiwa na limri ke ka fin ini pongong.

Iesu i Ti na Matan foron Famfamu ken Fan Iudaia

Metiu 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24

⁵³ Ri ka lame Iesu usuf famfamu ken foron pris. Ma foron laulaumet na pris tikii, foron famfamu turan foron tom fafausum ini nagogon, ri ka tapiiek turim aiwa. ⁵⁴ Pita i mimi susu la tom ke ka kau una palgan ubiif kale fel ken famfamu ken foron pris. Ka kiis turan foron tom parpar kaleh ma ka mingmingi na yiif.

⁵⁵ Foron laulaumet na pris turan foron famfamu tikii ken fan Iudaia, ri ka im isi ti fale orek una tiu Iesu isi rik siimete u. Isau le biil ri tafe tikas. ⁵⁶ Ifuun ri ka lem ulo Iesu, isau le foron orek kiri biil i fafasih.

⁵⁷ Fale fanu ri ka sotih ma ri ka lem ulo Iesu le, ⁵⁸ “Keme ongen ta u i use u le in rabat Felun Tunmapek igii, ae fanu ri tel ta u, ke na in tuul e biing, ik tel neng ae fanu biil ri tel u.” ⁵⁹ Isau le foron orek kiri biil i fafasih.

⁶⁰ Famfamu ken foron pris ka soti na famu lo ri ke ka diik Iesu aragii, “Arafah, biil ti orek kiam una kiliis u? Orek arafa igii ri tiu o ini?” ⁶¹ Isau le Iesu biil i kiliis ri ini ti orek.

Famfamu ken foron pris ka diik u sabin le, “Arafah, o Mesaia, Kalalik ke God ae i kalok fitliu?”

⁶² Iesu ka kiliis u aragii, “Iau sau. Nami gamen par Kalalik ken Kaltu in kiis na mia God ae

i Rakrakai, ma in tapiék na laukaf tinbae na kukulii.”

⁶³ Famfamu ken foron pris ka si dolon kaen kia tom ma ka tarah, “Isi sa biitom kere ka ier isi ti orek una tiu u? ⁶⁴ Gam ka ongen ta u e foron orek laulau kia ulo God. Arafa gam wol arae?”

Ke ri tikii ri ka somangat ufu le in met tom. ⁶⁵ Ke fal lo ri, ri ka tipos ubis u. Ri ka kabet kale mata ma ri ka tut u ke ri ka tara sing i aragii, “Arik, orek profet mang!” Ke foron tom parpar kaleh ri dat pes u ke ri ka paket u.

Pita i Fakawe ufu Iesu

Metiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-

27

⁶⁶ Aunbiing Pita tinaiwa biitom na palgan ubiif kale fel ae, nenge tah, fafauun ken famfamu ken foron pris ka tapiék. ⁶⁷ Aunbiing i par Pita i mingmingih la aiwa, ka lala kanap u ke ka tarah, “O sabin o la la tura Iesu tina Nasaret, bikiih?”

⁶⁸ Isau le Pita ka fakawe aragii, “Biil ia to usum ke biil ia malal na sani o use u.” Ka suu una matan ubiif, ke to ka teng.

⁶⁹ Tah ae ka par u sabin ke ka fas fanu ae ri sotsoti la aiwa aragii, “Ier igii i neng lo ri.” ⁷⁰ Ke Pita ka fakawe sabin.

Biil i sawin ke fanu ae ri sotsoti la fatat Pita, ri ka tara sing i aragii, “Tekentu tom, o neng lo ri, wara le wo nenge sikin Galili.”

⁷¹ Ke ka fotfot ulo tom aragii, “God in ta fangungut usuf iau male ian lem. Biil ia to usum lon kaltu ae gam use u.”

⁷² Fanpil fawu to ka teng. Ke Pita ka sikpes tineng aunbiing i wolpes foron orek ae Iesu i use ta u sing i le, “Biil biitom fawu to in teng, ke fatuul ok fakawe ufu iau.”

15

Iesu i Ti na Mata Pailat

Metiu 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38

¹ Na biingbiing saksak, foron laulaumet na pris, foron famfamu, foron tom fafausum ini nagogon turan foron laulaumet tikii ken fan Iudaia, ri ka kiis turim ke ri ka tapiek ini nenge wolwol. Ri ka kabet iun lima Iesu ke ri ka lame ufu usuf Pailat.

² Pailat ka diik u aragii, “Be, o king ken fan Iudaia?”

Iesu ka kiliis u le, “Arae tom o use u.”

³ Foron laulaumet na pris ri ka tiu u ini ifuun e tier. ⁴ Ke Pailat ka diik u sabin aragii, “Be, biil ti orek kiam una kiliis ri? Par u, ri tiu wo ini ifuun e tier.”

⁵ Isau le Iesu biil i to kiliis u ini ti orek, pesu Pailat ka wolpane.

Pailat i Somangat isi rin Fakulkulik Iesu na Aupaket

Metiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39–19:16

⁶ Na foron bet tikii na Ngasa na Liuliu Kulef, Pailat i fasuu ufu itikii la e kaltu tina kamkabet ae fanu ri sising pes u. ⁷ Na bet ae, nenge kaltu asa e Barabas, i e neng lon fanu ae ri fapti ta nenge tara fapaket. Ri kiis tikii na kamkabet, wara le ri siimete ta fale fanu. ⁸ Gur na fanu ri ka la usuf Pailat, ke ri ka sising u isi in fasuu tikas ae i kiis na kamkabet, arae tom i tel u la.

⁹ Ke Pailat ka diik ri aragii, “Arafah, gam ier le ian fasuu ufu King ken fan Iudaia usuf gam?” ¹⁰ Ka diik ri arae, wara le ka usum ta le foron laulaumet na pris ri ta ufu Iesu una lima, ini wolwol laulau sau kiri. ¹¹ Isau le foron laulaumet na pris ae, ri ka siingsiing orek na balan gur na fanu ae le rin sising Pailat isi in fasuu Barabas.

¹² Pailat ka diik ri sabin aragii, “Sani ian tel u ini ier ae gam foteng u le King ken fan Iudaia?”

¹³ Ke ri ka perek aragii, “Fakulkulik u na aupaket!”

¹⁴ Pailat ka diik sabin aragii, “Isi sah? Sani i tel fager ta u?”

Isau le ri ka lala perek mang tom le, “Fakulkulik u na aupaket!”

¹⁵ Pailat i ier isi falaes fanu, pesu ka fasuu ufu Barabas usuf ri. Ka fas foron tom fapaket isi rin fuk Iesu, nami ka ta ufu isi rin fakulkulik u na aupaket.

*Foron Tom Fapaket ri Morot ini Iesu
Metiu 27:27-31; Jon 19:2-3*

¹⁶ Foron tom fapaket ri ka lame Iesu una tara fel ae Pailat i kiis la lo, ke ri ka tawi turim foron tom fapaket tikii. ¹⁷ Ri fakilkiliis u ini dolon kaen melmelek, ke ri ka tel nenge bangbang* ini finau ae imel e si ma ri ka luun u na paklu. ¹⁸ Ke ri ka faorek pes u aragii, “King ken fan Iudaia, mangiam!” ¹⁹ Ke ri ka famam paket paklu ini nenge akan au, ri ka ubis u ma ri ka lemlem ilepul na mata arae ri bulat lo. ²⁰ Aunbiing ri ka morot ta

---

* **15:17:** Kaen melmelek ke bangbang ifasi arae kilkiliis ken foron king.

ini, ri ka kasis ufu dolon kaen melmelek lo. Ri ka fakilkiliis fafis u ini kilkiliis kia tom, ke ri ka lame fasuu u isi rik fakulkulik u na aupaket.

Ri Fakulkulik Iesu na Aupaket

Metiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

²¹ Awii tole sal, foron tom fapaket ri ka tafe nenge kalu tina Sairini asa e Saimon, tama Aleksenda ru e Rufus. I la tina nenge maleh isi in tatkau una Ierusalem. Ke foron tom fapaket ri ka fangongos u isi in kusep aupaket ke Iesu. ²² Ri ka lame Iesu una falifu ae ri foteng u ini Golgota. Kamtinan as ae le, Salan Tuan Paklun Kalu. ²³ Ri ka ta wain sing i, ae ri ikis u turan bultan mir,† isau le biil i to umin u. ²⁴ Ri ka fakulkulik ta u na aupaket, ke ri ka fangfang laki isi se tom in kep ti kilkiliis kia.

²⁵ Na isiu e aunbiing na biingbiing, ri ka fakulkulik u na aupaket. ²⁶ Ri ka siit orek ae ri tiu u ini bae na olon aupaket kia, aragii:

KING KEN FAN IUDAIA.

²⁷⁻²⁸ Ke ri ka fakulkulik iwu sabin e tom sisii tura na iwu e aupaket, neng na mia ke neng na kaisa.‡

²⁹ Fanu ae ri liuliu ufu Iesu la, ri ka famam orek laulau ulo, ri ka famam pakpakte paklu ri ulo ke ri ka tarah, “Uui! Wo, ae o tara ta le on rabat ufu Felun Tunmapek ma ok fapti fafis u na in tuul e

---

15:21: Rom 16:13 † **15:23:** Mir i nenge matngan au ae bulta ifuun e foim lo. Aunbiing ri ikis u turan wain, ka tapiek marasin una tel ufu ngungut **15:24:** BukSong 22:18 **15:27-28:** Aisaia 53:12 ‡ **15:27-28:** Fale tom tasum na Buk na Gogoh ri wol le fale orek biitom na rina igii, i aragii: *Ri tel u arae una fasuut orek ae na Buk na Gogoh, le, “Ri par u arae nenge tom lek nagogon.”* **15:29:** BukSong 22:7; 109:25; Mak 14:58; Jon 2:19

biing, ³⁰ pu mang tinbae na aupaket, ke ok faliu fafis wo tom!”

³¹ Foron laulaumet na pris ke foron tom fafausum ini nagogon sabin, ri ka morot ini Iesu na fatpoto ri tom aragii, “I faliu fal, isau le biil ifasi in faliu fafis u tom! ³² Male i Mesaia, King ken fan Israel, ke ik puh tinbae na aupaket isi kerek par u ma kerek unune lo.” Ke iun kaltu sabin ae ri fakulkulik ta ru na iun aupaket na iun baba, ru ka orek laulau ulo.

Iesu i Met

Metiu 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

³³ Na sangful ini u e aunbiing na siat, falifu tikii ka kubunor, papang na ituul e aunbiing na efef.

³⁴ Ma na ituul e aunbiing, Iesu ka ngangeh aragii, “Eloi, Eloi, lama sabakatani?” Kamtinan orek ae i aragii, “God kiak, God kiak, isi sa o ka la koseng iau?”

³⁵ Aunbiing fanu ae ri sotsoti la na fatat ri ongen u, ri ka tarah, “Ongen u, i tawi Elaija.”

³⁶ Nenge kaltu ka filau ma ka kep nenge tier ae i duup pes dan la, ka falum u na wain ae i mingin, ka tu u na nenge au ke ka sik u una mawe isi Iesu ik duup u. Ke ka tarah, “Nene, kerek par u la bii, tarama Elaija ka la isi fapu u.”

³⁷ Iesu ka lala ngangeh, ke ka fut paket mangia.

³⁸ Ke tara kaen na Felun Tunmapek ae i balo kale mua ae na palga, ka tamsih tinbae na mawe ubuif sikit na pikli. ³⁹ Aunbiing kabisit ken foron tom fapaket ae i soti ta na famu na aupaket ke Iesu, i ongen Iesu i ngangeh ma ka par matngan minet

kia, ka tarah, “Tekentu kanaka, kaltu igii i e Kalalik ke God.”

⁴⁰ Fale kelefin ri soti ta tina tapak ma ri ka alim foron tier ae i tapiiek. Awii na fatpoto ri e Maria Makdalin, Salome ke Maria tina fabiro Jems ru e Joses. ⁴¹ Tuul fifin igii, rituul mi la lo Iesu aunbiing i kiis na Galili isi lupes u. Ke ifuun e kelefin sabin ri la turim ta tura una Ierusalem, ri sabin tinaiwa.

Ri Faborong Pununfo Iesu na Matanfap

Metiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42

⁴²⁻⁴³ Biing ae, i e biingen geges wara le i biing famu na Biingen Mangeh. Josep tina Arimatia, i neng lon foron famfamu ken fan Iudaia ae ri bulat la lo, ma i nene la isi matanfuntih ke God. I kep balamas ma ka la usuf Pailat na efef aunbiing pisiih biil biitom i sup ke ka sising u isi pununfo Iesu. ⁴⁴ Pailat ka bitit aunbiing i ongen u le Iesu ka met tah. Ka kam pes kabisit ken foron tom fapaket ke ka diik u aragii, “Tekentu tom le Iesu ka met tah?” ⁴⁵ Pailat ka ongen ta orek ken kabisit ae, ke ka mangte ufu pununfo Iesu usuf Josep. ⁴⁶ Josep ka fiil nenge rokap na kaen, ka fapu pununfo Iesu ke ka afit u ini. Namih, ka fakau u na matanfap una luun minet ae ri tuung ta u na balan fat, ke ka fabulbulis nenge tara fat una babat kale matanfap ae. ⁴⁷ Maria Makdalin ru e Maria tina Joses, ru par falifu ae ri faborong ta Iesu lo.

16

Iesu i Apti Fis

Metiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10

¹ Nami sau na Biingen Mangeh, Maria Makdalin, Maria tina Jems,* ke Salome rituul ka fiil foron tier ae sana i furung rokap una saba u na pununfo Iesu. ² Na biingbiing saksak na biing famu na wik ae, rituul ka la una matanfata una luun minet. ³ Aunbiing rituul toltole sal la, rituul ka fadiik fis ini rituul aragii, “Se mang ik lupes kertuul na fabulbulis ufu fat ae ri babat kale ta matanfata ini?”

⁴ Isau le aunbiing rituul lin matrituul una famu, rituul ka par u le tara fat ae, ri ka fabulbulis ufu tah. ⁵ Aunbiing rituul ka kau una matanfata ae, rituul ka par nenge guam ae i kilkiliis ini kaen pos. I kiis ta tina mia rituul, ma rituul ka sokeh.

⁶ Guam ae ka fas rituul aragii, “Gong gamtuul sokeh. Ia usum le gamtuul im isi Iesu tina Nasaret ae ri fakulkulik ta u na aupaket. Mangmangal mang aga. Ka apti fis tah! Gamtuul par falifu ae ri faborong ta u lo. ⁷ Gamtuulen la ma gamtuulek fas berberat na fafausum kia tura Pita le, ‘Iesu in famu lo gam una Galili. Gamen tafe u aiwa, arae tom i fas ta gam.’ ”

⁸ Rituul ka fin koseng matanfata ae ke rituul ka nananar ini sokeh. Biil rituul use ti tier usuf tikas, wara le rituul lala sokeh.†

Iesu i Tapiiek sing Maria Makdalin

Metiu 28:9-10; Jon 20:11-18

⁹ Aunbiing Iesu i apti fis na biingbiing saksak na biing famu na wik, i tapiiek famu sing Maria

---

* **16:1:** Maria tina Jems i tina Joses sabin, par Mak 15:40, 47
16:7: Metiu 26:32; Mak 14:28 † **16:8:** Fale tom tasum na Buk na Gogoh ri wol le Mak i papang sau aga. Ma ri wol le nenge kaltu keskes i siit rina 9-20.

Makdalin ae Iesu i tel ufu ta ifit e tanwa laulau lo. ¹⁰ Maria Makdalin ka la ma ka fas fanu ae ri la la tura Iesu. Ri kiis ini mamais ma ri ka famam tingis u. ¹¹ Aunbiing ri ka ongen ta u le Iesu ka liu fis tah, ke Maria Makdalin ka par ta u, biil ri to unune lo.

Iesu i Tapiiek sing Iun Kalalik na Fafausum

Luk 24:13-35

¹² Namih, Iesu ka tapiiek sing iwu e kalalik na fafausum kia ae ru toltole sal la, isau le pununfo i par neng keskes. ¹³ Aunbiing ru fis, ru ka fas fale berberat na fafausum sabin, isau le biil ri unune lo ruh.

Iesu i Tapiiek sing Sangful ini Tikii e Kalalik na Fafausum kia

Metiu 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Aposel 1:6-8

¹⁴ Namih, Iesu ka tapiiek sing nenge sangful ini tikii e kalalik na fafausum kia aunbiing ri ienien la. Ka balkut lo ri, wara le biil ti unune kiri, ma balri i sorokai kanaka isi unune na orek ken fanu ae ri ka par ta u nami na apaptifis kia.

¹⁵ Ke ka fas ri aragii, “Gamen la una foron falifu tikii na piklinbat, ke gamek fafas ini Rokap na Fafas usuf foron fakfakiis tikii. ¹⁶ Se i unune ke ka kep bapitaiso, God in faliu u. Isau le se ae biil i to unune, in fiu na nagogon ke God. ¹⁷ Foron tom unune rin fatapiiek foron rakrakai na fakileng aragii: Rin tel ufu foron tanwa laulau ini asang, rin orek ini foron orek fuuh, ¹⁸ rin pose na foron sii ae imel e wef lo ma aunbiing rin umin danun mun, biil in to falaulau ri. Rin luun limri lon foron sasem, ke rik liu.”

God i Kep Iesu Ubase na Kukulii

Luk 24:50-53; Aposel 1:9-11

¹⁹ Aunbiing Kumguui Iesu ka fas ta ri ini foron tier igii, ke God ka kep u ubase na kukulii ma ka kiis na mia God. ²⁰ Ke berberat na fafausum ri ka la ma ri ka fafas na foron falifu tikii. Kumguui i foim tura ri ma ka farakrakai orek kia ini foron fakileng ae ri fatapiek u.

Fanamaket Baibel
The New Testament in the Fanamaket Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Fanamaket long Niugini
copyright © 2011-2021 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Fanamaket

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-03-15

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 13 Dec 2023

8f38b319-3df0-59e5-9ee5-193b805bbef2